

**Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Ректор
Марина Гриньова**

« 16 » серпня 2022 р.

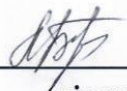
**Програма та методичні рекомендації
до атестаційного екзамєну
з професійної підготовки за спеціальністю і предметною спеціальністю**

**на здобуття освітнього ступеня «магістр»
за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія)»**

**Полтава
2022**

Укладачі:
Вільховий Ю.В.
Лобода Д.О.
Бабенко Л.Л.
Бороденко О.А.
Тронько Т.В.
Моргун В.Ф.
Хоменко А.В.

Узгоджена на засіданні кафедри історії України
Протокол № 1 від «22» серпня 2022 року

Завідувач кафедри (проф. Бабенко Л.Л.)
(підпис) (П. І. П.)

Узгоджена на засіданні кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства
та методик їх викладання
Протокол № 1 від «22» серпня 2022 року

Завідувач кафедри (доц. Тронько Т.В.)
(підпис) (П. І. П.)

Відповідає освітньо-професійній програмі Середня освіта (Історія)
(назва, реквізити затвердження)

Гарант освітньої програми (доц. Вільховий Ю.В.)
(підпис) (П. І. П.)

Затверджена вченою радою факультету історії та географії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
26 серпня 2022 р., протокол № 1

ЗМІСТ

1.	Програма Атестаційного Екзамену.....	4
2.	Критерії оцінювання результатів складання Атестаційного Екзамену.....	12
3.	Форма Атестаційного Екзамену.....	12
4.	Структура Атестаційного Екзамену.....	12
5.	Порядок оцінювання результатів Атестаційного Екзамену.....	13
6.	Джерела інформації, інструменти та обладнання, дозволені для використання в процесі складання Атестаційного Екзамену.....	14
7.	Програмовий зміст Атестаційного Екзамену.....	14
8.	Методичні рекомендації з підготовки до Атестаційного Екзамену.....	20
8.1.	Психологія старшої школи.....	20
8.2.	Педагогіка старшої школи.....	28
8.3.	Методика навчання історії старшій школі.....	37
8.4.	Інноваційні технології у навчанні історії.....	41
8.5.	Політична історія України у XX – XXI ст.....	45
8.6.	Історія держави і права зарубіжних країн	50
8.7.	Історичні аспекти європейської ідентичності.....	56
9.	Джерела інформації з підготовки до Атестаційного Екзамену.....	62

1. Програма атестаційного екзамену

	Компоненти освітньої програми, спрямовані на формування результату навчання	Засоби діагностики рівня досягнення результату навчання
ПРН 1. Формулювати та вдосконалювати важливу дослідницьку задачу, для її вирішення збирати необхідну інформацію та формулювати висновки, які можна захищати в науковому контексті.	— Психологія старшої школи — Педагогіка старшої школи — Методика навчання історії у старшій школі	Освітній блок «Психологія старшої школи»: 2, 3, 6. Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 2, 11, 15, 6, 5. Освітній блок «Методика навчання історії у старшій школі»: 2, 5, 6, 8, 9, 12.
ПРН 2. Знати та відповідати міжнародним стандартам щодо точності та об'єму локалізованої документації, використаної та процитованої в письмових доповідях і фахових статтях.	— Педагогіка старшої школи — Методика навчання історії у старшій школі	Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 5, 8, 10, 9. Освітній блок «Методика навчання історії у старшій школі»: 6, 8, 12.
ПРН 3. Вміти працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках під час дебатів і дискусій в	— Методика навчання історії старшій школі — Інноваційні технології у навчанні історії	Освітній блок «Методика навчання історії у старшій школі»: 2, 3, 6, 8. Освітній блок «Інноваційні технології

міжнародній та мультикультурній групі.		у навчанні історії»: 1, 2, 3, 5, 7, 8.
ПРН 4. Вміти презентувати написані тексти та робити презентації усно (різні за часовим обсягом і складністю) рідною та іноземними мовами, необхідною для спеціалізації.	— Психологія старшої школи — Педагогіка старшої школи — Політична історія України у XX – XXI ст. — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Психологія старшої школи»: 2, 4, 5, 7, 10. Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 15, 14, 8, 6. Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 1, 4, 6, 9, 5, 11. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 2, 3, 5, 6. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 2, 3, 6, 7.
ПРН 5. Вміти обирати спеціалізацію, планувати та завершувати наукову письмову роботу, використовувати результуючі компетентності для підготовки власних досліджень.	— Політична історія України у XX – XXI ст — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 1, 8, 4, 5, 12, 2. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1, 2, 4, 5, 6, 7. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 1, 3, 4, 5, 6, 7..

ПРН 6. Вміти продемонструвати паралельно, виділяючи аналогії, розмаїття та зв'язки між основними подіями в різних частинах світу Євразії, Африки та Америки від давніх часів і до Великих географічних відкриттів.	— Інноваційні технології у навчанні історії	Освітній блок «Інноваційні технології у навчанні історії»: 2, 3, 4, 5.
ПРН 7. Проводити аналогії між сучасними та минулими технологіями викладання історії.	— Політична історія України у XX – XXI ст. — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 7, 5, 10. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1, 5, 6, 7. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 1, 2, 3, 6, 7, 8.
ПРН 8. Інтерпретувати інноваційні технології у власній викладацькій пошуковій діяльності	— Психологія старшої школи — Педагогіка старшої школи — Політична історія України у XX – XXI ст — Історичні аспекти європейської ідентичності	Освітній блок «Психологія старшої школи»: 5, 7, 9, 10. Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 9, 10, 11, 13. Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 2, 4, 5, 9, 6, 10, 11, 12.

		Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1, 5, 6, 7.
ПРН 9. Розрізнити реєстри наукового викладу та відповідно застосовувати їх в коротких викладах, оглядах, та в письмових і усних завданнях, як і в своїй дисертації.	— Педагогіка старшої школи — Політична історія України у XX – XXI ст — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 10, 4, 13, 8. Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 1, 4, 6, 8, 9. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 1, 2, 4, 5, 7.
ПРН10. Використовувати інструменти інших гуманітарних, природничих та точних наук за необхідності вирішення задачі дослідження.	— Методика навчання історії старшій школі	Освітній блок «Методика навчання історії у старшій школі школі»: 2, 4, 6, 7, 8, 9.
ПРН 11. Працювати результативно в групах, щоб локалізувати, отримати та опрацювати дані для вирішення завдання дослідження та брати відповідальність за організацію періодів роботи.	— Педагогіка старшої школи — Методика навчання історії старшій школі	Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 10, 4, 13, 8. Освітній блок «Методика навчання історії старшій школі»: 2, 3, 6, 8, 10, 11.

ПРН 12. Проводити та завершувати середній науковий проект, що об'єднує інструменти пов'язаних дисциплін, вирішуючи важливу задачу, що стосується європейського чи неєвропейського простору, та презентуючи свої відкриття у формі розповідного тексту з використанням нотаток, посилань, додатків, документів відповідно до теми, та захистити його перед комісією науковців..	— Психологія старшої школи — Педагогіка старшої школи	Освітній блок «Психологія старшої школи»: 5, 8, 10, 9. Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 15, 14, 8, 6.
ПРН 13. Проводити аналогії в інтелектуальній спадщині минулих культурно-історичних епох із сучасністю.	— Педагогіка старшої школи	Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 15, 14, 8, 6.
ПРН 14. З'ясовувати особливості застосування інноваційної технології щодо організації навчально-виховного процесу чи іншої форми діяльності	— Політична історія України у XX – XXI ст — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: , 8, 4, 5, 12. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1, 5, 6,7. Освітній блок «Історія держави і права

		зарубіжних країн»: 1,2, 3, 6, 7, 8.
ПРН 15. Розуміти аспекти культури країни, мова якої вивчається, норми наукового етикету, взаємодії у міжкультурному просторі.	— Психологія старшої школи	Освітній блок «Психологія старшої школи»: 2, 4, 5, 7.
ПРН 16. Готувати вчителя (викладача) всесвітньої історії до участі в інформаційно-просвітницькій діяльності у вітчизняному медіа комунікаційному просторі.	— Психологія старшої школи — Політична історія України у XX – XXI ст — Історичні аспекти європейської ідентичності	Освітній блок «Психологія старшої школи»: 8, 7, 9. Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 1, 3, 2, 6, 9, 12. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1, 5, 6, 7.
ПРН 17. З’ясувати принципи вивчення „історії інтелектуалів“ через культуру, біографію та соціокультурне оточення їхніх носіїв.	— Політична історія України у XX – XXI ст — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 2, 3, 5, 6, . Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 2, 3, 4, 5, 7.
ПРН 18. Визначати ідеологічні,	— Політична історія України у XX – XXI ст	Освітній блок «Політична історія

організаційні, електоральні особливості сучасних політичних партій та об'єднань.	— Інноваційні технології у навчанні історії — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	України у XX – XXI ст»: 5 , 4, 7. Освітній блок «Інноваційні технології у навчанні історії»: 4, 5. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 2,4, 5, 6,7. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 1, 2, 3, 5, 7.
ПРН 19. Скласти порівняльні таблиці для характеристики національно визвольного руху, процесів нації творення та державотворення.	— Політична історія України у XX – XXI ст. — Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст»: 5, 4, 7, 6, 2. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 5, 6,7. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 1, 2, 3, 4, 5,6,7,8.
ПРН 20. Створювати освітні кваліфікаційні характеристики і програми, навчальні плани і робочі програми, методичне забезпечення навчальних дисциплін	— Педагогіка старшої школи — Методика навчання історії у вищій школі — Політична історія України у XX – XXI ст	Освітній блок «Педагогіка старшої школи»: 2, 4, 5, 7. Освітній блок «Методика навчання історії у вищій школі» : 1, 3, 5, 7. Освітній блок «Політична історія

	— Історичні аспекти європейської ідентичності — Історія держави і права зарубіжних країн	України у XX – XXI ст.»: 8, 4, 5, 12. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1,2,3. Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»: 1, 2, 3,4, 6.
ПРН 21. Застосовувати методи і прийоми контролю та оцінювання на уроках суспільствознавства.	— Методика навчання історії у старшій школі	Освітній блок «Методика навчання історії у старшій школі»: 9, 10, 11, 12.
ПРН 22. Співставляти власні уявлення та філософські узагальнення про причини сучасних цивілізаційних конфліктів та варіативність їх вирішення.	— Інноваційні технології у навчанні історії — Політична історія України у XX – XXI ст — Історичні аспекти європейської ідентичності	Освітній блок «Інноваційні технології у навчанні історії»: 1, 2, 4. Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»: 4, 5, 6, 7, 8, 2. Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»: 1,2,3.4,5,6.

2. Критерії оцінювання результатів складання атестаційного екзамену

За 33(34) бальною шкалою	<i>Критерії оцінювання знань студента з кожного питання атестаційного екзамену з історії</i>
31-33(34)	Студент володіє ґрунтовними історичними знаннями у межах вимог освітньо-професійної програми, висловлює та аргументує власне ставлення до різних поглядів на об'єкт вивчення; самостійно аналізує історичні, суспільні явища, робить відповідні висновки й узагальнення; здатний розв'язувати проблемні завдання; вільно володіє картографічною інформацією та творчо її використовує
28-30	Студент має глибокі знання про об'єкт вивчення, застосовує наукову термінологію, аргументує свої твердження і висновки; на високому рівні аналізує та використовує картографічну інформацію
25-27	Студент на достатньому рівні володіє матеріалом за вимогами ООП, може застосовувати його на практиці; має чіткі уявлення про історичні події; пояснює причинно-наслідкові зв'язки між ними; майже безпомилково працює з картографічним матеріалом
22-24	Студент має достатні історичні знання і застосовує їх для вирішення стандартних ситуацій. Має цілісне уявлення про історичні, суспільні явища. Але недостатньо розуміє причинно-наслідкові зв'язки; достатньо володіє картографічним матеріалом
20-21	Студент відтворює частину навчального матеріалу без розкриття причинно-наслідкових зв'язків, описує історичні події чи явища за типовим планом. Намагається робити висновки без підтвердження їх прикладами; частково володіє обов'язковою історичною номенклатурою
12-19	Студент частково відтворює зміст навчальних дисциплін, винесених на державний екзамен; дає нечітке визначення основних понять і термінів за допомогою екзаменатора. Ознайомлений з навчальним матеріалом на рівні розпізнання і відтворення окремих фактів та фрагментів; під час відповіді намагається користуватися картою
0-11	Студент за допомогою екзаменатора відтворює окремі історичні факти, розрізняє декілька запропонованих історичних подій та з допомогою екзаменатора знаходить на стінній історичній карті певні об'єкти

3. Форма атестаційного екзамену

Форма складання екзамену – усна. Атестаційний екзамен має комплексний характер і передбачає перевірку рівня знань та ступеня сформованості професійно значущих компетентностей студентів.

4. Структура атестаційного екзамену

Екзаменаційні білети складаються з трьох питань, пропорційно розподілених між дисциплінами, які виносяться на атестаційний екзамен і дозволяють з'ясувати відповідність підготовки студентів вимогам освітнього ступеня «магістр». Програма атестаційного екзамену включає сім тематичних кейсів (*освітніх блоків*) професійної підготовки здобувачів: «Психологія старшої школи», «Педагогіка старшої школи», «Методика навчання історії у старшій школі», «Політична історія України у XX – XXI ст.», «Інноваційні технології у навчанні історії», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історичні аспекти європейської ідентичності».

5. Порядок оцінювання результатів атестаційного екзамену

Атестаційний екзамен в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка оцінюється за 100-бальною шкалою.

1-ше і 2-ге питання кожного білету оцінюються в 33 бали, а 3-тє – в 34 бали. Підсумкова оцінка за державний екзамен є сумою оцінок на три питання білету.

Зміст оцінки	Оцінка відповіді на питання (виконання завдань) за 100-бальною шкалою			Оцінка за чотирибально ю шкалою
	І п и т а н н я	ІІ п и т а н н я	ІІІ п и т а н н я	
	Б1	Б2	Б3	
Високий рівень компетентності з незначними недоліками, які не мають принципового значення	33	33	34	відмінно
Високий рівень компетентності з деякими недоліками	29	29	29	добре
Добрий рівень компетентності	26	26	26	
Посередній рівень компетентності з недоліками, достатній для професійної діяльності	23	23	23	задовільно
Достатньо-мінімальний рівень компетентності, допустимий для професійної діяльності	20	20	20	

Наявні окремі елементи правильної відповіді. Низький рівень компетентності, недопустимий для професійної діяльності	12	12	12	незадовільно
Відсутні елементи правильної відповіді. Низький рівень компетентності, недопустимий для професійної діяльності	6	6	6	

Методика підрахунку підсумкового балу (ПБ) за відповідь студента на атестаційному екзамені:

1. Підсумковий бал (ПБ) за відповідь студента на атестаційному екзамені є сумою балів, одержаних за відповідь на кожне окреме питання чи виконане завдання:

- ☐ якщо екзаменаційний білет містить 3 питання (завдання), то

$$\text{ПБ} = \text{Б1} + \text{Б2} + \text{Б3};$$

- ☐ якщо екзаменаційний білет містить 4 питання (завдання), то

$$\text{ПБ} = \text{Б1} + \text{Б2} + \text{Б3} + \text{Б4}.$$

2. Підсумковий бал переводиться у чотирибальну шкалу.

6. Джерела інформації, інструменти та обладнання, дозволені для використання в процесі складання атестаційного екзамену

1. Програма атестаційного екзамену.
2. Серія навчальних картин зі шкільного курсу історії для середніх загальноосвітніх навчальних закладів.
3. Державні документи.
4. Твори видатних педагогів (першоджерела).
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.

7. Програмовий зміст атестаційного екзамену

Освітній блок «Психологія старшої школи»

1. Схарактеризуйте кризу освіти, впорядкуйте її чинники.
2. Окресліть основні напрями реформування освіти та науки у ХХІ столітті.
3. Визначте об'єкт, предмет і основні категорії психології старшої школи.

4. Окресліть завдання психології старшої школи на сучасному етапі реформування освіти в Україні.
5. Дайте психологічну характеристику юності як вікового періоду.
6. Схарактеризуйте суперечливості та кризи юнацького віку.
7. Обґрунтуйте професійно зорієнтовану навчальну діяльність як провідну в старшій школі, дайте її ознаки.
8. Розкрийте адаптацію старшокласника до навчання у старшій школі, її види та умови ефективності.
9. Простежте організацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності старшокласників.
10. Розкрийте психологічні передумови і показники успішності старшокласників у професійно зорієнтованій навчальній діяльності.
11. Окресліть проблеми поєднання колективного взаємонавчання та індивідуального творчого пошуку.
12. Опишіть фахову компетентність як показник психологічної готовності вчителя до педагогічної діяльності.
13. Схарактеризуйте види і функції педагогічного управління.
14. Проаналізуйте психологічні особливості шкільного класу як малої соціальної групи.
15. Розкрийте психологічні механізми формування якостей особистості та дайте аналіз відповідних функцій виховання.

Освітній блок «Педагогіка старшої школи»

1. Схарактеризуйте предмет, об'єкт та основні категорії педагогіки старшої (профільної) школи.
2. Розкрийте мету, основні завдання та провідні принципи організації навчально-виховного процесу у старшій (профільній) школі.
3. Поясніть сутність і структуру профільного навчання у контексті концепції Нової української школи.
4. Обґрунтуйте потребу в професійному самовизначенні як головну мету індивідуально-особистісного розвитку учнів старшої школи.
5. Схарактеризуйте особливості організації профільного навчання в закладах загальної середньої освіти України.

6. Розкрийте напрями профільного навчання в старшій школі, поясніть їх диференціацію за профілями.
7. Розкрийте особливості змісту освіти у старшій (профільній) школі.
8. Розкрийте зміст і вимоги до засвоєння базових навчальних предметів у профільній школі.
9. Схарактеризуйте профільні навчальні предмети як головні компоненти профільної освіти в старшій школі.
10. Поясніть сутність і схарактеризуйте види спеціальних і факультативних курсів в системі профільної освіти.
11. Схарактеризуйте інноваційні технології профільного навчання у старшій школі.
12. Обґрунтуйте суб'єкт-суб'єктні відносини учителя й учня у старшій школі як найважливішу умову професійного самовизначення старшокласників.
13. Розкрийте зміст професійної компетентності вчителя старшої (профільної) школи в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні.
14. Схарактеризуйте особливості, види і форми профорієнтаційної роботи в основній і профільній школі.
15. Розкрийте роль позашкільної освіти в організації допрофільної підготовки і профільному навчанні.

Освітній блок «Методика навчання історії у
старшій школі»

1. Охарактеризуйте предмет і завдання курсу «Методика навчання історії у старшій школі» в системі фахової підготовки фахівця-історика.
2. Розкрийте історичні основи розвитку теорії освіти і навчання, методики викладання історичних дисциплін.
3. Проаналізуйте сучасну систему освіти України.
4. Розкрийте дидактичні основи підготовки спеціалістів старшої школи.
5. Проаналізуйте основи розвитку компетентнісного підходу в європейському та загальноукраїнському освітніх просторах.
6. Розкрийте методи та форми організації навчального процесу.
7. Розкрийте зміст організації виховної роботи у старшій школі.
8. Проаналізуйте роль і класифікацію освітніх технологій.

9. Дайте характеристику методів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів старшої школи.
10. Дайте характеристику лекційній формі навчання історії.
11. Охарактеризуйте особливості процесу виконання учнівських наукових робіт.
12. Дайте характеристику позанавчальним формам організації навчання з історії.
13. Розкрийте методологічні основи активізації навчального процесу у старшій школі.
14. Поясніть значимість міждисциплінарного підходу в навчанні історії України.
15. Поясніть особливості впливу глобалізації, технологізації на навчальний та історичний процес.
16. Проаналізуйте дидактичні основи управління навчально-творчою діяльністю старшокласників.

Освітній блок «Інноваційні технології у навчанні історії»

1. Розкрийте сутність та етапи становлення технологічного підходу в освіті.
2. Визначте сутність педагогічної інноватики та наведіть існуючі класифікації освітніх технологій.
3. Порівняйте традиційні й інноваційні технології навчання, визначте фактори актуалізації педагогічної інноватики.
4. Розкрийте складові інноваційної діяльності вчителя історії.
5. Розкрийте суть і місце проектної технології при навчанні історії в сучасних ЗЗСО. Визначте основні підходи до класифікації навчальних проєктів.
6. Розкрийте особливості організації навчання історії за допомогою технології проектного навчання та розкрийте основні етапи роботи над навчальним проєктом.
7. Охарактеризуйте технологію розвитку критичного мислення, її місце в сучасній історичній освіті.
8. Розкрийте особливості організації навчання історії за допомогою технології критичного мислення.
9. Розкрийте сутність та значення інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії в сучасних ЗЗСО.

10. Розкрийте зміст і особливості дистанційного навчання як інноваційної технології.
11. Охарактеризуйте імітаційні технології навчання історії.
12. Охарактеризуйте кредитно-модульну і модульно-рейтингову технології навчання як педагогічні інновації при навчанні історії.
13. Розкрийте суть особистісно зорієнтованої технології навчання.
14. Розкрийте сутність та визначте місце у сучасній системі освіти технології неформальної освіти.

Освітній блок «Політична історія України у XX – XXI ст.»

1. Розкрийте сутність політичних партій, причини їх виникнення, функції у суспільно-політичному житті.
2. Охарактеризуйте партійні ідеології марксизму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.
3. Охарактеризуйте партійні ідеології націоналізму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.
4. Проаналізуйте діяльність політичних партій та організацій Наддніпрянської України на початку XX століття (1900 – лютий 1917 роки).
5. Проаналізуйте суспільно-політичне життя і процес формування політичних партій у західноукраїнських землях наприкінці XIX – на початку XX століття.
6. Проаналізуйте діяльність політичних партій у роки Української революції 1917 – 1921 роки.
7. Проаналізуйте процес утворення Організації українських націоналістів та її діяльність у 1920 – 1930-их років.
8. Розкрийте процес утвердження однопартійної системи в радянській Україні.
9. Охарактеризуйте початковий період становлення багатопартійності в Україні (кінець 1980-их – 1994 рік).
10. Охарактеризуйте лівий партійний табір незалежної України, та зміни у контексті декомунізації.
11. Проаналізуйте діяльність політичних партій правого табору в незалежній Україні.
13. Охарактеризуйте партійну ідеологію лібералізму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.

14. Охарактеризуйте партійну ідеологію консерватизму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.
15. Розкрийте цілі і методи репресій більшовицької партії проти українських політичних партій у 1920-х рр..
16. Охарактеризуйте явище «націонал-комунізму» в радянській Україні 1920-х рр., його головні ідеї, особливості, представники.

Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»

1. Охарактеризуйте загальний розвиток держави і права в Новий час.
2. Проаналізуйте основні риси держави і права Англії Нового часу.
3. Розкрийте процес виникнення і розвитку держави і права в Америці.
4. Проаналізуйте основні риси держави і права Франції Нового часу.
5. Проаналізуйте основні риси держави і права Німеччини Нового часу.
6. Проаналізуйте основні риси держави і права країн Європи в Новітню добу.
7. Проаналізуйте основні риси держави і права США Новітньої доби.
8. Проаналізуйте основні риси держави і права Японії та Китаю в Новітню епоху.

Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності »

1. Розкрийте зміст «Історії європейської ідентичності» як науки: становлення, представники наукової думки, основні категорії.
2. З'ясуйте місце архетипів і стереотипів в історії європейської ідентичності.
3. Проаналізуйте уявлення про час та історію в середньовічній Європі.
Визначте сутність християнської есхатології.
4. Визначте основні тенденції правової ідентичності в греко-римську добу.
5. Розкрийте характер трансформації політичної ідентичності європейців у ранньомодерну добу.
6. Визначте сутність античної «ксенології» – межі «свого» і «чужого» у давніх європейців.
7. Охарактеризуйте поняття праці та свята як сфер європейської ідентичності.

8. Методичні рекомендації з підготовки до атестаційного екзамену

8.1 Освітній блок «Психологія старшої школи»

1. Охарактеризуйте кризу освіти, впорядкуйте її чинники.

Чинники кризи освіти: інформаційний вибух, мережа Інтернету і творчий пошук; масовість освіти, від авторитаризму до фасилітації, низька платня, падіння престижу вчителя; перманентність, безперервність освіти протягом життя і самостійність у пошуку нового; випереджальний розвиток психології; потужний розвиток розвивального – формувального, генетико-моделюючого експерименту – за Ж. Піаже, Л.С. Виготським, Г.С. Костюком, С.Д. Максименком; інертність педагогіки. «Технократичне мислення», для якого чужі поняття духовність, моральність, совість тощо. Втрата гармонії природи і людини.

2. Окресліть основні напрями реформування освіти та науки у ХХІ столітті.

Реалізація завдання *реформування освіти* в новій українській школі здійснюється за такими напрямами: гуманітаризація, фундаменталізація і гуманізація. *Гуманітаризація освіти* – перехід людства від індустріальної (технократичної) до інформаційної цивілізації, що передбачає поворот освіти до цілісного сприйняття світу і культури, до формування гуманітарного, системного мислення. *Мета* гуманітаризації освіти: сформувати людину, що знає культуру й історію людства, своєї держави, свого народу і роду; людину, яка вміє працювати в трудовому колективі та може реалізувати свої творчі здібності. *Шляхи гуманітаризації освіти*: посилення уваги до соціальних і економічних наук. Наприклад, для старшої школи запроваджують курси з психології сім'ї, основ вибору професії тощо. Ставиться завдання підвищити правову, моральну, психологічну культуру випускника школи. Важливим шляхом здійснення цих завдань є *фундаменталізація освіти*, результатом якої має бути фундаментальні наукові знання майбутнього фахівця про природу, суспільство і людину, опанування сучасних Інтернет-технологій. Важливе спрямування реформування освіти та науки – їхня *гуманізація*. Гуманізм (*людяність*) – світогляд, який ґрунтується на принципах рівності, справедливості, любові до людей, поваги до їхньої гідності, турботи про їхнє благо. З'являються нові напрямки у психології – гуманістична психологія

(К. Роджерс, А. Маслоу, Г.О. Балл та ін.), у педагогіці – педагогіка співпраці (А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, Ш.О. Амонашвілі, О.А. Захаренко, І.А. Зязюн та ін.).

3. Визначте об'єкт, предмет і основні категорії психології старшої школи.

*Об'єктом психологічної науки є соціальні суб'єкти, їхня діяльність, зв'язки і відношення. Із цих позицій предметом психології старшої школи є особистість учителя та учня в їхній розвивальній педагогічній взаємодії. Вона досліджує роль «особистісного чинника» під час впровадженні інноваційних технологій навчання та виховання у старшій школі, психологічні умови і механізми становлення особистості в системі профільної освіти. Психологія старшої школи вивчає закономірності функціонування психіки учня як суб'єкта навчальної діяльності та специфіку педагогічної діяльності вчителя, а також соціально-психологічні особливості професійно-педагогічного спілкування та взаємин учителів і старшокласників. Основними категоріями психології старшої школи є навчання, розвиток, виховання в єдності та взаємозв'язку, що визначається загальним поняттям *едукація, освіта*. Тезаурус психології старшої школи становлять такі поняття, як «спрямованість особистості», «соціалізація», «навчально-професійна діяльність», «рівень навчальних досягнень», «Я-концепція старшокласника», «професійно-педагогічне спілкування», «учнівський клас як мала група», «соціальна зрілість», «професійна ідентичність», «професійний вибір» тощо.*

4. Окресліть авдання психології старшої школи на сучасному етапі реформування освіти в Україні.

Основна *ідея реформування системи освіти в Україні – це поетапне трансформування національної системи освіти до європейського геокультурного простору, підняття престижу вітчизняних атестатів про середню освіту. Ці ідеї конкретизуються в таких завданнях: готувати старшокласників до подальшої самостійної безперервної самоосвіти, озброїти їх методами теоретичного мислення й наукового пізнання; навчити орієнтуватися в потоці інформації, яка нарощує темпи збільшення обсягу; виховувати потребу в подальшій самоосвіті та професійному самовдосконаленні. Психологія старшої школи як наукова і прикладна галузь розв'язує низку науково-дослідних, діагностично-корекційних і практичних*

завдань. Актуальні *науково-дослідні завдання* психології старшої школи – психологічне обґрунтування професіограми сучасного вчителя як фахівця вищої кваліфікації. До *діагностично-корекційних завдань* психології старшої школи належать: розробка методів професійної орієнтації старшокласників для свідомого обрання ними відповідного фаху та обґрунтування системи професійного відбору молоді до СПТУ, коледжів, ЗВО. Серед найважливіших *практичних завдань* психології старшої школи в період реформування освіти в Україні є такі: розробка наукової, методично-психологічної бази для організації та контролю за процесом соціалізації, повноцінністю змісту та умовами психічного розвитку старшокласників, їхнім патріотичним вихованням і особистісним зростанням та професійним вибором.

5. Дайте психологічну характеристику юнацтва як вікового періоду розвитку особистості.

Юнацтво – це перехід від дитинства до дорослості, період персоналізації на основі цілеспрямованого засвоєння соціальних, навчальних і професійно-орієнтованих функцій шляхом свідомого оволодіння знаннями, вміннями й навичками, набуття особистісних якостей під час навчання у старшій школі. Загальна середня освіта дає кадри для всіх рівнів професійної підготовки. Стрижневою психологічною рисою старшокласника є тісне переплетення формування особистісної і попередньої професійної свідомості. У поєднанні зі специфікою юнацького віку (максималізм, підвищена потреба в самоствердженні, боротьба за статус, нігілізм, надмірна самовпевненість) – це перетворює юнацтво водночас у складного партнера по діалогу і в легку здобич для всілякого маніпулювання. Із інтелектуально насиченим, непростим і в етичному, і в розумовому сенсі спілкуванням мають справу вчителі, стоячи попереду, очі в очі, перед вдумливою, недовірливою, іноді зневажливою чи індіферентною аудиторією старшокласників. І, звичайно, потрібно орієнтуватися в головних психологічних проблемах вихованців, щоб випадково не образити, щоб підтримати, прихилити на свій бік, відстоюючи норми та ідеали людської гідності, високого сумління та професіоналізму. Старшокласників, порівняно з іншими групами молоді цього віку, відрізняють такі риси: прагнення до знань; висока соціальна активність; досить гармонійне поєднання інтелектуальної і соціальної зрілості.

6. Схарактеризуйте суперечливості та кризи юнацького віку.

Самовизначення особистості юнака, моделювання свого «Я» з орієнтацією на майбутнє. Ознаки вікової кризи: сильна фрустрація, інтенсивне хвилювання через незадоволення потреби у дорослості; загострення рольових конфліктів «учень – батьки», «учень – учитель», «учень – учень»; невизначеність ціннісних орієнтацій, неструктурованість особистості; інфантильність. Нормативна криза. Криза ідентичності. Криза професійного вибору. Криза залежності від батьківської родини. Криза нерозділеного кохання. Кризові ситуації в навчально-професійній діяльності. Протиріччя: дружба – самотність; критичність – самокритичність; сором'язливість – самовихваляння; самовідданість – егоїзм тощо.

7. Обґрунтуйте професійно зорієнтовану навчальну як провідну в старшокласників, дайте її ознаки.

Поняття професійно зорієнтованої навчальної діяльності. Досягнення основних цілей розвитку старшокласників у процесі навчальної діяльності. Вплив професійно зорієнтованої навчальної діяльності на особистісне зростання та підготовку до вибору професійної освіти. Завершення професійного самовизначення. Трансформація структури самосвідомості старшокласника. Формування соціально-професійного аспекту «Я-концепції» випускника школи. Новоутворення юнацького віку: особистісна ідентичність, готовність до вибору професійної освіти, супутника життя. Мета навчально-професійної діяльності. Характерні для професійно зорієнтованої навчальної діяльності ознаки: фундаментальність, гуманістична спрямованість, профільність, зростання самостійності, оволодіння Інтернет-технологіями, комунікабельність.

8. Розкрийте адаптацію учня до навчання у старшій школі, її види та умови ефективності.

Психологічний зміст адаптації учня до навчання у старшій школі. Формальна адаптація. Соціально-психологічна адаптація. Дидактична адаптація. Особистісно-психологічна адаптація. Деструктивний стан студента в період адаптації. Інтеграція як процес професійно-зорієнтованого становлення особистості. Ціннісні орієнтації, мотиваційна спрямованість, рівень особистісної тривожності, екстернальність – інтернальність як чинники, що

впливають на адаптацію юнацтва до навчання у старшій школі. Психологічні умови ефективності адаптації. Процес індивідуалізації пізнавальної діяльності й поведінки старшокласника. Шкільне навчання як один із головних чинників соціалізації особистості старшокласника.

9. Висвітліть організацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності старшокласників.

Одним із найважливіших завдань реформування освіти в Україні є посилення ролі самостійної навчальної роботи учнів. Це пов'язано як із необхідністю займатися самоосвітою впродовж усього професійного життя, так і зростанням обсягу інформації, яку треба засвоювати. Головним у процесі засвоєння знань є пізнавальна активність. Розуміння – активний процес пошуку або конструювання сенсу повідомлення, тексту, моделей, символів та інших форм існування знань та інформації, а також інтерпретації сенсу дій і вчинків інших людей, законів, правил, ідей тощо. Засвоєння вимагає активної розумової (пізнавальної) діяльності загалом (мислення, пам'ять, уява тощо.). *Засвоєння* – це перетворення навчального матеріалу у форму індивідуальної діяльності, у здатність застосовувати його для розв'язання навчальних і життєвих завдань. Для *розвитку самостійності* потрібно формувати в учнів такі вміння: усвідомлювати і внутрішньо приймати цілі та завдання самостійної навчальної роботи; планувати послідовність виконання навчальних завдань, визначати і систематизувати розумові та практичні дії (методи і засоби), які необхідні для цього; організувати своє навчання, мобілізувати наявні ресурси для розв'язання поставленого навчального завдання; самостійно контролювати свої дії, зіставляючи їх із метою; якщо є потреба, то узгоджувати їх між собою, коригувати, уточнювати й регулювати їхнє застосування; оцінити результати своєї самостійної навчальної роботи та визначити подальші її перспективи; налагодити зв'язок із учителем для отримання необхідної консультації, контролю і оцінки досягнутих результатів.

10. Розкрийте психологічні передумови і показники успішності старшокласників у професійно зорієнтованій навчальній діяльності.

Старшокласник як суб'єкт власної навчальної професійно зорієнтованої діяльності. Роль мотивації в навчальній діяльності. Психологічні передумови і показники успішності старшокласників у навчальній діяльності. Для успішного

навчання недостатньо тільки ґрунтовних знань зі шкільної програми. Потрібно мати певний рівень загального інтелектуального розвитку (спостережливість і уважність, фантазія і мнемічні здібності, сформовані операції мислення і висока якість розуму), ерудованість, широкі пізнавальні інтереси тощо. Як правило, відсутність чогось можна дещо компенсувати позитивною мотивацією навчальної діяльності, працездатністю і посидючістю, ретельністю й акуратністю під час виконання навчальних завдань. Психологічні умови, що сприяють розвитку самостійності учня. Для успішного оволодіння *гуманітарним профілем* важливим є: яскраво виражений вербальний тип інтелекту; широта пізнавальних інтересів і ерудованість; добре володіння мовою, багатий словниковий запас і вміння правильно його застосовувати; точне орієнтування в конкретних і абстрактних поняттях, високий рівень словесно-логічного, абстрактного мислення; творча і відтворювальна уява; добре розвинута словесно-логічна пам'ять; високий рівень розвитку комунікативних здібностей; комунікабельність екстравертованість; вміння працювати з великим обсягом інформації, зокрема, висока швидкість читання і вміння опрацьовувати літературу; вміння чітко усно й письмово висловлювати свою думку тощо. Щоб успішно оволодіти *технічним профілем*, старшокласник має володіти такими якостями: високий рівень розвитку технічного мислення і творчої уяви; хороша координація рухів; точне зорове, слухове, вібраційне й кінестетичне сприйняття; вміння швидко переключати і концентрувати увагу; спостережливість; висока швидкість реагування на зовнішні подразники; високий рівень розвитку образної і рухової пам'яті; дисциплінованість, точне дотримання алгоритму дій із технікою; володіння мовою математичних формул, креслення, схем тощо.

11. Проблеми поєднання колективного взаємонавчання та індивідуального творчого пошуку.

Поняття самореалізації особистості у старшій школі. Структура самореалізації особистості старшокласника в професійно зорієнтованій діяльності як сукупність мотиваційно-цільового, змістовного та регулятивного компонентів. Самореалізація як потреба, діяльність і як об'єктивний та суб'єктивний результат цієї діяльності. Психологічний аналіз особливостей навчання та виховання старшокласників. Зовнішні та внутрішні мотиви навчання. Психологічний зміст поняття творчості як умови самореалізації особистості. Характеристика творчої компетентності як найвищого рівня

розвитку майбутньої професійної компетентності особистості. Зміст та структура розвитку творчої компетентності старшокласників. Психологічні засоби активізації пізнавальної творчої діяльності. Методи стимулювання творчої активності: індивідуальні та групові (за В.О. Молякою): завдання з обмеженим часом, завдання із неповними даними, завдання з надлишковими даними, завдання із необмеженими варіантами розв'язання, завдання із змінними умовами тощо.

12. Опишіть фахову компетентність як показник психологічної готовності вчителя до педагогічної діяльності.

Фахова компетентність – здатність успішно виконувати навчально-професійні завдання і обов'язки тієї посади, на яку людина претендує. Це кваліфікаційна характеристика фахівця, зокрема: ґрунтовні знання із загальноосвітніх і фахових дисциплін (загальна ерудиція); володіння професійною технологією (педагогічна майстерність) – здатність мобілізувати знання та вміння для вирішення конкретних професійних проблем; висока кваліфікація, яка характеризується поліфункціональністю – уміння переносити набуту здатність виконувати виробничі завдання на різні ланки професійної діяльності; уміння аргументувати способи вирішення проблеми на різних рівнях активності; уміння співпрацювати з колегами (співдружність, взаємодопомога тощо); професійна компетентність асоціюється з успішною поведінкою фахівця в нестандартних ситуаціях, із неформалізованою взаємодією з партнерами, умінням оперувати суперечливою інформацією або з динамічними системами. Високий рівень оволодіння професією характеризує поняття – *професійна культура фахівця*. Складниками професійної культури є професійна компетентність, системний світогляд, модельне (професійне) мислення, а також професійна творчість і професійна рефлексія (критична об'єктивна самооцінка).

13. Схарактеризуйте види і функції педагогічного управління.

Поняття психології управління. Управління навчально-виховним процесом у педагогічному закладі як планомірний вплив на його зміст, структуру, передумови ефективності з метою забезпечення високого рівня професійного самореалізації вчителя й особистісного зростання старшокласника, їх науково-теоретичної та практично-методичної підготовки. Функції управління навчально-виховним процесом, їх психологічний аналіз:

планування; організація; контроль; корегування; прогнозування. Принципи управління навчально-виховним процесом у школі. Стили управління. Управлінська діяльність адміністрації, учителів, вихователів, старост. Психологічні аспекти управління навчальною діяльністю. Шляхи реалізації управлінських функцій у школі. Психологія контролю за організацією навчально-виховної роботи у школі. Особливості педагогічної комунікативної взаємодії педагога і студентів та засобів її регулювання.

14. Проаналізуйте психологічні особливості шкільного класу як малої соціальної групи.

Зміст поняття малої групи та її структури (офіційна та неофіційна підструктури). Варіанти соціально-психологічної структури шкільного класу: відсутність структури взагалі; структура, що формується; конкуруюча структура; взаємодіюча структура. Рівні розвитку шкільного класу від групи-списку до колективу (асоціація, кооперація, корпорація, колектив як ціннісно-орієнтаційна триєдність особистості, групи і суспільства). Поняття референтної групи. Соціально-психологічні фактори, що впливають на функціонування групи. Особливості прояву лідерства у шкільній групі. Згуртованість як показник розвитку шкільної групи. Груповий тиск (конформність / конформізм), мобінг. Роль класного керівника та його стилю керівництва у становленні та розвитку шкільного класу. Різновиди шкільних малих груп: наукові гуртки; поглибленого вивчення предметів; групи художньої самодіяльності; спортивні секції тощо.

15. Розкрийте психологічний механізм формування якостей особистості та дайте аналіз відповідних функцій виховання.

Психологічним механізмом утворення будь-якої якості особистості є поєднання трьох компонентів: зразок – знання соціальних норм; емоція (мотив) – переживання, що виявляє ставлення до людини; дія, вчинок – як акт морального самовизначення особистості. Основні моральні якості особистості старшокласника: чесність, організованість, товарииськість, моральна воля, мужність, совість, великодушність, оптимізм, щедрість, відповідальність, скромність, принциповість. Функції виховання: входження вихованця разом із педагогом у контекст сучасної культури; самоідентифікація людини – прийняття моральних зразків; нейтралізація результатів негативних соціальних впливів; створення умов для саморозвитку особистості, самовиховання.

8.2 Освітній блок «Педагогіка старшої школи»

1. Предмет, об'єкт та основні категорії педагогіки профільної школи

Педагогіка профільної школи як галузь педагогічної науки. Профільний ступінь середньої освіти як інституційна форма індивідуалізації навчання, яка підкріплена відповідними стандартами та організаційними особливостями.

Предмет, об'єкт та основні категорії педагогіки профільної школи. Предмет педагогіки профільної школи як спеціально організований, цілеспрямований, творчий процес формування ціннісно-змістовних суб'єкт-суб'єктних морально-естетичних виховуючих відносин учителів та учнівської молоді. Об'єкт педагогіки профільної школи як вся життєдіяльність старшокласника, організовані і стихійні відносини, прямі і опосередковані, позитивні і негативні впливи, що виникають у процесі становлення особистості у школі, сім'ї, оточуючому середовищі та які визначають ціннісні пріоритети соціалізації та професійне самовизначення.

Категорії педагогіки профільної школи: профільне навчання, профільний ступінь загальної середньої освіти, профорієнтація, ціннісно-змістовні суб'єкт-суб'єктні відносини, розвиток особистості учня профільної школи, самовдосконалення старшокласника.

2. Мета, завдання та принципи організації навчально-виховного процесу у старшій (профільній) школі

Мета профільного навчання. Забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки. Значення неперервної освіти впродовж усього життя. Виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання та мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

Профільне навчання в контексті особистісно орієнтованої загальної середньої освіти. Основні завдання профільного навчання.

Залежність розвитку дидактики й теорії виховання профільної школи від законів, закономірностей і принципів психолого-педагогічної науки.

Принцип як керівна ідея, основне положення, основна вимога до організації і проведення навчально-виховного процесу. Основні принципи профільного навчання: фуркації, варіативності й альтернативності, наступності та неперервності, гнучкості, діагностико-прогностичної реалізованості.

3. Сутність і структура профільного навчання у контексті концепції Нової української школи

Концепція Нової української школи (2017 р.). Основні положення документу.

Профільна освіта як процес індивідуального та диференційованого засвоєння знань. Навчання учнів 10-12-х класів за інтересами, компетентностями, планами щодо самореалізації. Зміни у структурі, змісті й організації освітнього процесу відповідно врахування нахилів, здібностей, можливостей учнів.

Створення умов для навчання старшокласників відповідно освітньо-професійних інтересів та намірів щодо соціального і професійного самовизначення.

Профільна школа як інституційна форма реалізації мети профільної освіти.

Процес засвоєння змісту освіти у закладах загальної середньої освіти з профільним навчанням. Визначення профілю навчання на основі урахування інтересів та можливостей учнів, перспектив здобуття подальшої освіти і професійних перспектив учнівської молоді; кадрових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів школи; соціокультурної і виробничої інфраструктури району, регіону.

Передумови профільного навчання.

4. Професійне самовизначення старшокласника як головна мета його індивідуально-особистісного розвитку

Вплив сучасного інформаційного простору на формування й розвиток світогляду учнівської молоді в Україні. Антропологічна криза у суспільстві.

Особистість як психологічна, духовна сутність людини, що проявляється у різноманітних узагальнених системах якостей. Індивідуальність людини як природна і соціальна своєрідність вираження нею в світі своїх здібностей і прагнень, особистісних відносин і життєвих смислів.

Структура особистості. Спрямованість як якість, що визначає ставлення людини до оточуючого світу і виступає спрямовуючою і керуючою основою її поведінки: інтереси, погляди, переконання, ціннісні орієнтації, морально-естетичні принципи і світогляд.

Виявлення унікального індивідуально-творчого потенціалу старшокласника. Самовдосконалення і самореалізація старшокласника у навчально-пізнавальній діяльності. Професійне самовизначення старшокласника як процес цілеспрямованих і послідовних самозмін, спрямованих на узгодження досягнутих і ще нереалізованих можливостей особистості та вимог обраної професії.

Готовність учня до вибору майбутньої професії або ж професійного навчального закладу, який задає галузь його майбутньої професійної діяльності як результат свідомого професійного самовизначення.

5. Особливості організації профільного навчання в закладах загальної середньої освіти

Організація профільного навчання у закладах загальної середньої освіти різного типу.

Особливості запровадження профільного навчання у: профільних класах звичайних загальноосвітніх шкіл (I-III рівень акредитації); спеціалізованих школах (школах-інтернатах) загальноосвітніх навчальних закладах I- III рівня акредитації з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів; гімназіях (загальноосвітніх навчальних закладах II-III рівня акредитації з поглибленим вивченням окремих предметів); ліцеях (загальноосвітніх навчальних закладах III рівня акредитації з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою); колегіумах (загальноосвітніх навчальних закладах III рівня акредитації філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілів).

Міжшкільна взаємодія, мережева взаємодія. Варіативність моделей профільного навчання: опорна профільна школа, динамічні профільні групи, профільні групи (класи) за одним напрямом профілізації, профільні групи (класи) з декількома напрямками профілізації, міжшкільні профільні групи.

Районний (міський) ресурсний центр, обласні ресурсні центри.

Освітній округ з кількома опорними школами, районна мережева організація профільного навчання, центр міжшкільних профільних курсів, соціально-педагогічне об'єднання.

6. Напрями профільного навчання. Диференціація за профілями

Напрями профільного навчання у старшій школі за професійною орієнтацією та особливостями змісту навчання: академічний і професійний. Академічний профіль: цільова орієнтація, типи профільних закладів, форма державної підсумкової атестації старшокласників. Професійний профіль: цільова орієнтація, типи профільних закладів, форма державної підсумкової атестації старшокласників.

Напрями навчання у профільній школі за освітніми галузями: суспільно-гуманітарний, філологічний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний.

Профіль навчання як спосіб організації диференційованого навчання. Поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених навчальних дисциплін. Диференціація за профілями.

Визначення профілю навчання. Урахування інтересів та можливостей учнів. Перспективи здобуття подальшої освіти і професійних перспектив учнівської молоді. Кадрові, матеріально-технічні, інформаційні ресурси закладу загальної середньої освіти. Соціокультурна і виробнича інфраструктура району та регіону.

7. Зміст освіти у старшій (профільній) школі

Профільна спрямованість навчання як провідна ідея старшої ланки загальної середньої освіти у світовому та європейському освітніх просторах.

Провідні підходи до визначення змісту освіти у профільній школі. Зміст освіти в контексті інформаційного підходу як педагогічно адаптовані основи наук, що вивчаються в профільній школі. Зміст освіти в контексті рецептивно-відображуючого підходу як сукупність знань, умінь і навичок, результат засвоєння яких учень повинен застосовувати в оточуючому світі. Зміст освіти в контексті конструктивно-діяльнісного підходу як педагогічно адаптований соціальний досвід людства.

Профільне навчання як дійова форма практичного впровадження ідеї гуманізації шкільної освіти. Основна функція профільного навчання. Посилення демократизації освітнього процесу у профільній школі, його децентралізація, демократизація та індивідуалізація.

Освіта як це процес і результат засвоєння систематичних знань, умінь і навичок, одержаних у результаті навчання і за певний його період.

Зміст освіти у профільній школі як єдність системи знань про природу, суспільство, способи діяльності; системи загальних, інтелектуальних і практичних навичок і вмінь; досвіду творчої діяльності, досвіду емоційно-вольового ставлення до світу. Структурні елементи змісту освіти в профільній школі.

Наука і культура як джерела, що формують зміст освіти у профільній школі. Відповідність змісту освіти сучасному стану науки. Наукові вимоги щодо змісту освіти у профільній школі.

Нормативно-дидактичне забезпечення змісту освіти у профільній школі.

8. Базові навчальні предмети у профільній школі

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з кожної освітньої галузі. Загальноосвітні стандарти в Україні.

Інваріантний і варіативний компоненти змісту освіти у профільній школі.

Система базових навчальних предметів як складова інваріантного компонента змісту освіти в старшій (профільній) школі. Реалізація цілей і завдань загальної середньої освіти за допомогою вивчення базових навчальних дисциплін.

Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти як документ, що визначає зміст навчання і вимоги до підготовки старшокласників.

Базові предмети у профільній школі: українська мова та література, іноземна мова, історія України та всесвітня історія, математика, природознавство, фізична культура.

Визначення змісту і вимог до засвоєння базових предметів навчальними програмами, розробленими й затвердженими в установленому порядку Міністерством освіти і науки України.

Право й можливість учнів обирати рівень вивчення базового предмета відповідно до власних нахилів, навчальних можливостей і потреб.

Вивчення базового навчального предмету на рівні стандарту як інтегрованого курсу або курсу, побудованого за модульною технологією, де кожен модуль реалізує визначений стандартом зміст відповідного складника освітньої галузі.

9. Профільні навчальні предмети у старшій школі

Профільні предмети як навчальні дисципліни, що реалізують цілі, завдання і зміст кожного конкретного профілю. Поглиблене вивчення змісту профільних навчальних дисциплін: більш повне опанування понять, законів, теорій; використання інноваційних технологій навчання; організації дослідницької, проектної діяльності; профільної навчальної практики учнів тощо.

Прикладне спрямування вивчення профільних предметів за рахунок інтеграції знань і методів пізнання та застосування їх у різних сферах діяльності, у т.ч. і професійній, яка визначається специфікою профілю навчання.

Вибір профільних предметів. Перелік профільних навчальних дисциплін для старшої (профільної) школи, встановленого Міністерством освіти і науки України.

Отриманням документа державного зразка за успішне опанування навчальних програм відповідних профільних предметів.

Кількість годин на тиждень у старшій школі, що відводиться на вивчення профільних предметів.

10. Спеціальні і факультативні курси в системі профільної освіти

Спеціальний курс у системі профільного навчання як навчальний курс, який разом із профільними предметами визначає специфіку кожного конкретного профілю навчання. Зміст спеціальних курсів навчального профілю як органічний складник його змісту. Вибір спеціальних курсів на рівні навчального закладу: формування певного профілю навчання.

Основні види спеціальних курсів.

Спеціальні курси, які поглиблюють і розширюють зміст окремих розділів профільних предметів. Спеціальні курси, які розкривають практико орієнтований аспект знань, здобутих у процесі профільного навчання. Спеціальні курси, які знайомлять учнів із новими галузями знань, не представленими у змісті непрофільних і профільних предметів, але орієнтованими на майбутню професію в руслі обраного профілю. Спеціальні курси з наукових основ сучасних виробництв і технологій. Спеціальні курси міжпредметного узагальнюючого характеру, які на основі інтеграції знань, здобутих у процесі навчання, завершують формування цілісної

природничо-наукової й соціально-гуманітарної картин світу. Спеціальні курси, спрямовані на забезпечення професійної підготовки старшокласників.

Завдання кожного виду.

Факультативний курс у системі профільного навчання як один із механізмів реалізації принципу демократизму в освіті старшокласників. Факультативні курси як дієвий засіб, що сприяє уникненню вузькопрофільності навчання в старших класах. Види факультативів: факультативні курси, спрямовані на поліпшення загальноосвітньої підготовки з непрофільних предметів, передбаченої Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти; факультативні курси з галузей знань і видів діяльності, невідображених у змісті загальної середньої освіти.

11. Інноваційні технології профільного навчання у старшій школі

Інтерактивна технологія навчання у профільній школі. Компоненти інтерактивної технології навчання. Інтерактивна вправа як спосіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старшокласників. Рефлексія в процесі інтеракції: сутність, особливості, дієвість і перспективність.

Інформаційні технології як основа формування інформаційної культури учнів у профільній школі.

Комп'ютерні та телекомунікаційні технології. Використання персональних комп'ютерів і програмно-методичних комплексів у навчально-виховному процесі профільної школи. Розвиток єдиної системи баз даних та інформаційних ресурсів. Напрями використання комп'ютерних технологій у профільному навчанні.

Проектна діяльність як механізм соціального саморозвитку особистості. Метод проектів як гнучка модель організації навчально-виховного процесу у профільній школі. Мета та основні завдання проектної діяльності учнів. Вимоги до використання методу проектів. Алгоритм роботи над проектом. Вибір теми проекту. Види проектів у профільному навчанні: дослідницькі проекти, проект-обґрунтування, проект-дослідження, інформаційні проекти, практико-орієнтовані проекти, творчі проекти, комбіновані проекти.

Мультимедійні технології як процес, що забезпечує розвиток комунікативних, творчих і професійних знань, потребу в самовдосконаленні й постійній самоосвіті старшокласника і вчителя. Мультимедійна презентація як сукупність текстів, зображень, звуку, анімації та інших засобів представлення

інформації на визначену тему, що зберігається у файлі спеціального формату. Форми навчальної інформації. Структура мультимедійної презентації: лінійна та розгалужена.

12. Суб'єкт-суб'єктні відносини учителя й учня у профільній школі як найважливіша умова професійного самовизначення старшокласників

Відносини у профільній школі як процес становлення довіри у взаємодії учителя й старшокласників. Суб'єкт-суб'єктні відносини у профільній школі як емоційний, когнітивний, ціннісно-змістовний «взаємообмін з прирощенням», в результаті якого відбувається взаємозумовлене особистісне зростання вчителя й учня. Умови, які визначають ефективність функціонування суб'єкт-суб'єктних відносин у системі «учитель – учень» у профільній школі.

Структура суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учнівської молоді: знання специфіки людської взаємодії, дії суб'єктів, поведінка, емоційно-вольовий компонент. Рівні розвитку суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учня у профільній школі.

Механізм формування суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учнів у навчально-виховному процесі профільної школи. Гуманні особистісно-професійні якості вчителя профільної школи. Система засобів педагогічного впливу: виховні технології (індивідуально-гуманістичне діалогічне спілкування та високоморальна вчинкова діяльність), методи формування суб'єкт-суб'єктних відносин, психологічно-комфортні виховуючі ситуації (емпатії, індивідуальної підтримки і взаємодопомоги, успіху, моральної вимоги).

13. Професійна компетентність учителя старшої (профільної) школи

Учитель профільної школи – Людина, Особистість, Громадянин, Професіонал. Вимоги до підготовки майбутніх фахівців профільного навчання. Специфіка взаємодії учителя й учнів у профільній школі. Компетентність учителя профільної школи з методики формування ціннісно-змістовних відносин у старшій школі.

Формування позитивного іміджу вчителя профільної школи. Складові позитивного особистісного іміджу – атракція, асертивність, фасцинація.

Особистісна фасцинація як елемент професійної компетентності учителя профільної школи. Ефективні умови функціонування особистісної фасцинації

вчителя. Міжособистісне взаєморозуміння учителя й учня у навчально-виховному процесі профільної школи. Психолого-педагогічні умови ефективності взаєморозуміння вчителя й учнів у профільній школі.

Виховні позиції вчителя профільної школи у взаємодії з учнями. Індивідуально-гуманістичний підхід у взаємодії зі старшокласником. Правила створення ситуації довіри у відносинах з учнівською молоддю. Умови виникнення стійкого інтересу в учнів до навчального предмету і до особистості вчителя. Відповідність зовнішнього вигляду вчителя педагогічному етикету

14. Профорієнтаційна робота в основній і профільній школі

Допрофільна підготовка як компонент профільного навчання (8–9 класи). Форми реалізації допрофільної підготовки. Профільна діагностика як процес встановлення і комплексне вивчення здібностей, мотивів та інтересів, навчальних досягнень і результатів допрофільної підготовки учнів.

Профільна орієнтація. Профільне консультування. Інформаційна робота в допрофільній підготовці. Ефективність допрофільної підготовки.

Система профорієнтації як підсистема загальної системи трудової підготовки школярів, безперервного навчання й виховання. Комплекс завдань професійної орієнтації. Компоненти системи професійної орієнтації: організаційно-функціональна підсистема, логіко-змістовна підсистема, особистісна підсистема, управлінська підсистема.

Форми і методи профконсультаційної роботи. Загальні форми професійної орієнтації: індивідуальні; групові; колективні; класні і позакласні; шкільні і позашкільні. Специфічні форми профконсультаційної роботи: за тривалістю (разові, короткострокові, середньотривалі, довготривалі); за напрямом допомоги (учні, батьки, вчителі); за змістом допомоги (інформаційні, діагностичні, формуючі). Разові форми профконсультаційної роботи, методика її проведення.

15. Позашкільна освіта в організації допрофільної підготовки і профільному навчанні

Система установ позашкільної світи в Україні як один з варіантів додаткової і профільної освіти. Визначення підходів до формування освітнього середовища позашкільного навчального закладу як до цілісного процесу та як до процесу, що розвиває особистість та розвиває індивідуальність кожного нового покоління вихованців.

Нова соціально-педагогічна функція позашкільної освіти: забезпечення соціальної адаптації підростаючого покоління шляхом розширення можливостей його самореалізації у творчій діяльності. Перетворення процесу диференціації установ позашкільної освіти в процес індивідуалізації освітніх програм.

Особливості системи позашкільної освіти: свобода вибору діяльності, педагога, програми навчання; можливість змінювати види діяльності, колектив, педагога; головне – творчість у різних її проявах; особливі відносини між педагогом і дитиною – співробітництва і співтворчості; індивідуальний підхід у співвідношенні з соціальною спрямованістю.

Можливості позашкільної освіти в організації допрофільної підготовки та профільної освіти. Розвивальний потенціал та переваги системи позашкільної освіти. Модель процесу професійного самовизначення особистості у закладі позашкільної освіти.

8.3 Освітній блок «Методика навчання історії у старшій школі»

1. Охарактеризуйте предмет і завдання курсу «Методика навчання історії у старшій школі» в системі фахової підготовки фахівця-історика.

Поняття і зміст методики викладання історії у старшій школі. Історичні основи розвитку теорії освіти й навчання (дидактики). Основні категорії педагогіки та методики навчання історії. Навчальний процес. Об'єкт, предмет і завдання магістерського курсу «Методика навчання історії у старшій (профільній) школі». Обґрунтування актуальності та структури, місце і роль курсу. Взаємозв'язок курсу професійної підготовки вчителів ЗЗСО із історичними та психолого-педагогічними дисциплінами. Система методів наукового дослідження процесу викладання історії. Особливості педагогічного спостереження й експерименту.

2. Розкрийте історичні основи розвитку теорії освіти і навчання, методики викладання історичних дисциплін.

Історія освіти в Україні: основні етапи, видатні педагоги-організатори. Освіта за часів Київської Русі. Освітні заклади за доби Польсько-литовської доби та ранньомодерного часу: Острозька академія, єзуїтські колегії, Києво-Могилянська академія тощо. Навчальні заклади періоду XIX ст. – початку XX ст., національно-демократичної революції 1917–1921 рр.:

Львівський, Харківський, Київський, Одеський (Новоросійський) та Чернівецький університети, колегіуми, гімназії тощо. ВНЗ України радянського періоду, доби незалежної України.

3. Проаналізуйте сучасну систему освіти України.

Загальна характеристика системи сучасної освіти України. Загальні положення нового закону України «Про освіту». Заклади ЗСО: сучасний статус і типи. Форми навчання у ЗЗСО. Принципи діяльності, права та обов'язки ЗЗСО України. Стандарти загальної середньої освіти. Загальні тенденції та перспективи вищої, професійної та середньої освіти в Україні.

4. Розкрийте дидактичні основи підготовки спеціалістів старшої школи.

Поняття про дидактику старшої школи. Основні категорії дидактики. Закономірності та принципи процесу навчання у навчальному закладі. Основні елементи змісту освіти. Навчальний план. Навчальна програма та способи її побудови. Моделі освіти: державно-відомчої організації, розвиваючого навчання, традиційна модель освіти, раціоналістична модель освіти, феноменологічна модель освіти, неінституціональна модель освіти. Болонський процес як орієнтир розвитку освіти в європейському просторі: загальна характеристика Болонського процесу; основні принципи. Основні напрями оновлення змісту освіти.

5. Проаналізуйте основи розвитку компетентнісного підходу в європейському та загальноукраїнському освітніх просторах.

Компетентнісний підхід – нова парадигма розвитку освіти в європейському та вітчизняному просторах. Загальна характеристика, етапи впровадження. «Компетенції» і «компетентності» – базові поняття компетентнісного підходу. Ключові та предметні компетентності. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні компетентностей. Концептуальна основа змісту, форм і методів навчання. Професійні, комунікативні та перцептивні якості, особистісні моральні якості, креативні(творчі) якості вчителя історії.

6. Розкрийте методи та форми організації навчального процесу.

Форми організації навчання у старшій школі. Види навчання. Уроки та їхня класифікація. Лабораторні та практичні заняття, індивідуальні заняття, консультації, самостійна робота з історії. Робота під керівництвом учителя: виконання навчальних завдань у присутності та під керівництвом учителя. Відпрацювання та засвоєння одержаних на заняттях усних та письмових завдань поза контролем учителя.

7. Розкрийте зміст організації виховної роботи у старшій школі.

Мета і завдання виховання у старшій школі. Основні напрями виховання учнів у процесі навчання та позанавчальної діяльності. Змістові складові національного виховання у педагогічному навчальному закладі. Виховання старшокласників засобами пізнання історії України. Єдність національного і загальнолюдського аспектів у виховному процесі. Виховна робота в класі. Виховання особистості, педагогічна робота в учнівському колективі. Роль та функції класного керівника у старшій школі.

8. Проаналізуйте роль і класифікацію освітніх технологій.

Освітні інформаційні технології. Поняття «педагогічна технологія» та «навчальна технологія». Джерела, складові та методологічні вимоги педагогічної технології. Зовнішня та внутрішня педагогічна техніка. Модульна система навчання. Основні принципи модульності.

9. Дайте характеристику методів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів старшої школи.

Словесні (розповіді, пояснення, повідомлення та ін.), наочні (ілюстрації, демонстрації) методи. Практичні (виконання вправ, лабораторних робіт, творів, дослідів та ін.), індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні методи. Репродуктивні, проблемно-пошукові методи. Дослідницькі методи. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи контролю та самоконтролю у навчанні. Бінарні методи навчання.

10. Дайте характеристику лекційній формі навчання історії.

Лекція як форма навчання у старшій школі, її основні вимоги. Мовленнєва культура лектора. Комунікативні якості мовлення лектора: правильність, виразність, якість, точність, стислість, доцільність. Види лекцій. Мультимедійна лекція та її специфіка. Основні вимоги до лекційного заняття: дидактичні, розвиваючі, виховуючі, гігієнічні. Особливості поліпшення ефективності якості лекції. Способи привернення (залучення) уваги класу. Підготовка до проведення лекції. Конспект та основні структурні частини лекції. Навчально-методичне забезпечення. Застосування методу структурних схем у лекціях з теоретичних проблем.

11. Охарактеризуйте особливості процесу виконання учнівських наукових робіт.

Учніське наукове дослідження як форма процесу пізнання, цілеспрямованого систематичного вивчення об'єктів дослідження за допомогою методів і засобів

методичної науки. Вимоги до науково-історичних та суспільних досліджень. Етапи наукових досліджень. Визначення наукової проблеми і теми дослідження, формулювання мети і завдань дослідження, збір і обробка фактичного матеріалу, аналіз та оформлення результатів наукового дослідження, застосування їх на практиці (апробація дослідження). Визначення теми, об'єкта і предмета дослідження, його мети та завдань, змісту, умов його здійснення, формулювання гіпотези, концепції. Розробка методики дослідження, проведення експерименту, обробка отриманих даних, формулювання висновків, прогнозування результатів наукового пошуку; поєднання теорії та практики педагогічної діяльності, постановка проблеми, визначення актуальності, наукової новизни дослідження. Критерії готовності учня до науково-дослідницької діяльності. Реферат, тези, есе, стаття – види науково-дослідницької роботи.

12. Дайте характеристику позанавчальним формам організації навчання з історії.

Позанавчальні форми організації навчання у старшій школі, навчальна та виробничі практики, їхні завдання. Настановчі конференції. Контроль за роботою старшокласників.

13. Розкрийте методологічні основи активізації навчального процесу у старшій школі.

Цивілізаційний та формаційний підходи до розгляду історії. Подолання стереотипів: «свій-чужий», героїзації історії, меншовартісної української нації тощо. Методологічні недоліки навчання історії студентів (старшокласників) попередніх поколінь. Україноцентризм (етноцентризм).

14. Поясніть значимість міждисциплінарного підходу в навчанні історії України.

Методологічні особливості активізації історичного навчального процесу. Мультикультурний та міжкультурний, полікультурний (інтеркультурний) підходи в освітньому просторі. Людиноцентризм (антропоцентризм) як закон історії. Історична антропология, її напрями. Гендерний, квантитативний, міждисциплінарний підходи у навчанні історії України.

15. Поясніть особливості впливу глобалізації, технологізації на навчальний та історичний процес.

Проблема впливу глобалізації, технологізації на навчальний та історичний процес. Дистанційне навчання – це нова форма організації освіти. Принципи та

характерні риси дистанційної освіти. Основні види забезпечення дистанційного навчання. Комп'ютерні програми розробки мультимедійних навчальних курсів.

16. Проаналізуйте дидактичні основи управління навчально-творчою діяльністю старшокласників.

Дидактичні ігри в системі управління навчально-творчою діяльністю старшокласників. Інтерактивні технології навчання історії. Приклади інтерактивних технологій навчання історії. Ділова гра як форма відтворення змісту майбутньої професії. Рольова гра як засіб інтенсифікації навчання груповому спілкуванню. Кейс-метод як форма професійно-діяльнісного навчання.

8.4 Освітній блок «Інноваційні технології у навчанні історії»

1. Розкрийте сутність та етапи становлення технологічного підходу в освіті.

Поняття «технологій», «педтехнологій». Різновиди технологій (промислові і соціальні – спільне й відмінне). Походження терміну «педагогічні технології». Суть і структура педагогічних технологій. Зв'язок технології і методики (методу, прийому) навчання. Методологічні вимоги до педтехнологій. Гуманістична спрямованість освітніх технологій. Класифікація педтехнологій. Етапи становлення педагогічних технологій. Перспективи та проблеми впровадження нових педагогічних технологій у навчанні історії.

2. Визначте сутність педагогічної інноватики та наведіть існуючі класифікації освітніх технологій.

Гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів. Сутність педагогічної інноватики. Класифікація освітніх інновацій. Сфери запровадження освітньої інноватики. Історія становлення інноваційного навчання. Проблеми впровадження інноваційних технологій у навчанні історії.

3. Порівняйте традиційні й інноваційні технології навчання, визначте фактори актуалізації педагогічної інноватики.

Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти. Інноваційність як ознака сучасності. Вплив постіндустріального суспільства на розвиток освітньої галузі.

Переваги інноваційних методик над традиційними. Інновації як засіб активізації навчання історії.

4. Розкрийте складові інноваційної діяльності вчителя історії.

Сутність та особливості інноваційної педагогічної діяльності. Фактори, які впливають на інноваційну діяльність вчителя (викладача) історії. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога та способи їх подолання. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Взаємозв'язок індивідуальності вчителя і освітніх технологій. Розвиток інноваційної поведінки педагога. Умови ефективності інноваційних педагогічних процесів.

5. Розкрийте суть і місце проєктної технології при навчанні історії в сучасних ЗЗСО. Визначте основні підходи до класифікації навчальних проєктів.

Проектна діяльність як похідна від методу проєктів. Поняття «метод проєктів», «проектна діяльність». Основні теоретичні положення проєктної технології. Зміст і завдання технології проєктного навчання. Становлення проєктного навчання та його розвиток до кінця XX ст. Технологія групової творчої справи як різновид проєктної діяльності. Типологія проєктів та їхня характеристика.

6. Розкрийте особливості організації навчання історії за допомогою технології проєктного навчання та розкрийте основні етапи роботи над навчальним проєктом.

Методика застосування проєктів у навчанні історії. Особливості методики та етапи роботи над навчальним проєктом. Роль учителя та учня в проєктній діяльності. Оцінювання проєктної діяльності. Переваги й недоліки проєктних технологій. Практика використання методу проєктів у навчанні історії в сучасних ЗЗСО.

7. Охарактеризуйте технологію розвитку критичного мислення, її місце в сучасній історичній освіті.

Сутність та причини актуалізації технології розвитку критичного мислення. Зв'язок технології критичного мислення з іншими технологіями (технологія проблемного навчання, розвиваюча технологія, дослідно-евристична технологія, інтерактивне навчання). Становлення технології критичного

мислення. Методичні умови розвитку критичного мислення на заняттях з історії.

8. Розкрийте особливості організації навчання історії за допомогою технології критичного мислення.

Методичні прийоми технології критичного мислення. Переваги методу кейсів. Організація методу проблемних ситуацій. Мозковий штурм у навчальному процесі. Організація проблемного навчання, види інтенсивних технологій. Модель лекційного заняття в інтерактивній формі. Практика використання технології розвитку критичного мислення на заняттях з історії в сучасних ЗЗСО в Україні.

9. Розкрийте сутність та значення інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії в сучасних ЗЗСО.

Місце інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній освіті. Нові інформаційні технології (НІТ) навчання, їх характеристика. Інформаційна культура педагога. Медіа освіта. Телекомунікаційні технології. Дидактичні функції інформаційних технологій. Навчально-методичне забезпечення комп'ютерних технологій в процесі навчання історії. Інтернет в сучасній середній школі.

10. Розкрийте зміст і особливості дистанційного навчання як інноваційної технології.

Основні тенденції та перспективи дистанційного навчання в умовах інформаційного суспільства. Прогресивні технічні новинки у навчальному процесі школи. Створення освітнього медіа середовища у закладі освіти. Запровадження Інтернет технологій для самостійної роботи здобувачів освіти. Система телеконференцій. Вебінар як форма інформаційних технологій.

11. Охарактеризуйте імітаційні технології навчання історії.

Психолого-педагогічна сутність інтерактивних методів навчання. Технології розвивального навчання, інтерактивні та ігрові технології, дидактичні ігри в процесі оволодіння змістом історичних дисциплін. Педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності. Групова робота студентів. Ігрові технології. Різновиди ігор. Інноваційні методи імітаційного навчання у ЗВО (ділові ігри, мікрОВикладання, групові тренінги, мозкова атака, метод синектики, метод вільних асоціацій). Методика проведення дидактичних ігор у контексті

педагогічних інновацій. Педагогічний вплив на розвиток творчої особистості. Технологія управління навчально-творчою діяльністю студентів. Методика організації та проведення дидактичних ігор в системі управління навчально-творчою діяльністю здобувачів освіти. Місце імітаційних технологій у навчанні історії.

12.Охарактеризуйте кредитно-модульну і модульно-рейтингову технології навчання як педагогічні інновації при навчанні історії.

Сутність і мета кредитно-модульного навчання, її історичні корені. Особливості модульного навчання та організації навчального процесу за КМС. Кредитно-модульна система навчання і рейтингове оцінювання. Умови організації модульного навчання, формування змісту модулів. Методологічні аспекти організації модульно-рейтингового навчання. Особливості та принципи модульного навчання. Методика побудови модульних програм. Формування змісту модулів. Умови для організації модульного навчання. Проблеми й переваги запровадження КМ і МР технологій навчання історії.

13.Розкрийте суть особистісно зорієнтованої технології навчання.

Особистісний підхід в педагогіці: історія виникнення. Поняття особистісно-орієнтованого підходу, його співвідношення з індивідуалізованим, диференційованим підходами. Особистісно-орієнтована освіта і технології. Мета особистісно-орієнтованого навчання. Ознаки особистісно-орієнтованих технологій. Теоретичні та психолого-педагогічні основи особистісно-орієнтованого навчання. Суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем та учнями, студентами. Методичні аспекти реалізації особистісно-орієнтованого навчання в сучасній методиці навчання історії.

14.Розкрийте сутність та визначте місце у сучасній системі освіти технології неформальної освіти.

Формальна та неформальна освіта - особливості й переваги. Суть неформальної освіти та причини її актуалізації. Характерні ознаки неформальної освіти. Неформальна освіта й потреби навчання впродовж життя. Функції неформальної освіти. Різновиди неформальної освіти (позашкільна освіта, онлайн-курси, тренінги).

1. Розкрийте сутність політичних партій, причини їх виникнення, функції у суспільно-політичному житті.

Феномен політичної партії. Історичні передумови та причини їх виникнення. Ознаки партій. Функції і цілі політичних партій. Роль ідеології у реалізації функцій політичної партії. Місце партій у формуванні політичних систем країн у новітній час. Класифікація і типи політичних партій в Україні і світі. законодавче оформлення діяльності політичних партій. Політичні системи (однопартійні, двопартійні, багатопартійні). Основні тенденції розвитку політичних партій в сучасній Україні і світі.

2. Охарактеризуйте партійні ідеології марксизму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.

Сутність ідеології марксизму, історичні умови її поширення у Європі. Поширення ідей марксизму в українських землях. М. Зібер, С. Подолинський. Особливості інтерпретації марксизму Ю. Бачинським, І. Франком, Л. Українкою. М. Драгоманов про «громадівський соціалізм». Соціальний ґрунт популярності марксизму. Ліберальні ідеї в Україні. М. Драгоманов, Б. Кістяківський. Причини нечисельності та слабкості ліберально-демократичних ідей в українських землях. Діяльність представників російської ліберальної течії в Україні на поч. XX ст.

3. Охарактеризуйте партійні ідеології націоналізму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.

Виникнення ідеології націоналізму та його перетворення на політичну течію. М. Міхновський та його ідеї: «Десять заповідей українця». Причини слабого впливу ідеології на початку XX ст. Консервативний напрям української політичної думки: В. Липинський, С. Томашівський. В. Кучабський. Ідея монархічної влади. Погляди В. Липинського на суспільно-політичний і державний устрій України. «Листи до братів-хліборобів» – пам'ятка політичної думки.

4. Проаналізуйте діяльність політичних партій та організацій Наддніпрянської України на початку XX століття (1900 – лютий 1917 роки).

Соціально-політична ситуація в українських землях наприкінці XIX – поч. XX ст. Національний склад міського і сільського населення та його вплив на формування перших українських партій. Створення Революційної української партії (РУП, 1900 рік), її діяльність, причини розколу. Програма партії

«Самостійна Україна», ідейна боротьба навколо національного питання. Українська народна партія (УНП, 1902 рік) М. Міхновського. Українська соціал-демократична спілка («Спілка», 1904 рік). М. Меленевський. Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП, 1905 рік). Ідейно-політичні пошуки й дискусії у керівництві партій. Оцінка їх діяльності в історіографії.

5. Проаналізуйте суспільно-політичне життя і процес формування політичних партій у західноукраїнських землях наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття.

Формування чинників зростання національної свідомості населення Галичини, Буковини, Закарпаття. Роль української інтелігенції, духовенства, студентства у протистоянні політиці шовінізму. Українська преса і видавнича справа як засіб згуртування українських сил. Деструктивне протистояння народовців і москвофілів. Зародження феміністського руху (Н. Кобринська, Н. Ярошинська, 1891 р., м. Стрий). Роль М. Драгоманова у поширенні соціалістичних ідей у Галичині. Створення першої політичної партії європейського зразка в Україні – Русько-української радикальної партії (РУРП, 1898 р.). І. Франко, М. Павлик. «Група молодих радикалів» Ю. Бачинського і М. Ганкевича та створення Української соціал-демократичної партії (1899 р.). Питання самостійності України у програмі партії. Об'єднання народовців і РУРП у Народно-демократичну партію (НДП, 1899 р.) та перетворення її на впливову політичну силу. Програмні цілі партії, її соціальна база.

6. Проаналізуйте діяльність політичних партій у роки Української революції 1917 – 1921 роки.

Створення Центральної Ради як органу влади. Товариство українських поступовців та його реорганізація в Українську партію соціалістів-федералістів. Соціалістична основа Центральної Ради : УСДРП. Її лідери В. Винниченко, М. Порш, С. Петлюра, Д. Антонович. Українська партія соціалістів-революціонерів (есери) – найчисельніша і найвпливовіша з лівих партій. Головні питання теорії і тактики: національне, аграрне. Відродження УНП як Української партії соціалістів-самостійників. П. Макаренко, О. Андрієвський. Вплив українських партій на різні соціальні верстви. нерішучість і непослідовність партійних рішень. Гетьманський переворот, посилення впливу партії Української хліборобсько-демократичної партії. Білшовики та їх боротьба за владу в Україні.

7. Проаналізуйте процес утворення Організації українських націоналістів та її діяльність у 1920 – 1930-их років.

Посилення радикальних націоналістичних настроїв як реакція на поразку Української революції. Створення в еміграції Української військової організації (УВО). Є. Коновалець. Ідеологія інтегрального націоналізму як ідейна база майбутньої організації. Д. Донцов та його праця «Націоналізм» (1926 р.). Галичина – основна база молодіжних організацій. Об'єднавчий конгрес 1929 р. і створення ОУН. Програма ОУН, пріоритет тактики революційної боротьби, її нелегальних методів, терору. Боротьба польської влади проти оунівського підпілля, судові процеси. Діячі ОУН С. Бандера, М. Лебідь, М. Сціборський, А. Мельник, Є. Маланюк, О. Ольжич-Кандиба, О. Теліга. Розкол в ОУН напередодні Другої світової війни та його наслідки.

8. Розкрийте процес утвердження однопартійної системи в радянській Україні.

Проголошення радянської влади в Україні та початок більшовицької інтервенції. Політична доктрина більшовиків, форма влади. Створення та діяльність КП(б)У як регіональної організації РКП(б) (1918 р.). Дискусії про її статут і програму. М. Скрипник, Е. Квірінг. Резолюція XII Всеросійської конференції РКП(б) (серпень 1922 р.) «Про антирадянські партії і течії» як сигнал до відкритих репресій проти небільшовицьких партій. Ситуативна співпраця більшовиків з лівими есерами. Репресії і судові процеси над партіями меншовиків, есерів. Інспірація злиття українських партій боротьбистів, укапістів, борбистів з КП(б)У. Явище націонал-комунізму. В. Шахрай, С. Мазлах, Ю. Лапчинський. Доля сіоністських партій і організацій. Від однопартійної системи до тоталітаризму.

9. Охарактеризуйте початковий період становлення багатопартійності в Україні (кінець 1980-их – 1994 рік).

Комплекс історичних передумов кризи однопартійної системи. спроби створення альтернативних КПРС і КПУ українських політичних партій (1950 – 1960-ті рр.). Наростання кризи всередині КПРС та КПУ, ознаки падіння її авторитету і впливу. Суть поняття «неформальні організації», причини їх виникнення. Народні фронти на підтримку процесу перебудови. Культурологічні, меморіальні, просвітницькі організації. Відродження Української Гельсінської спілки. Початок масових несанкціонованих мітингів. Створення Українського народного руху за перебудову (1989 р.). Політичний тиск на членів Руху. Радикалізація настроїв керівників і членів Руху: від підтримки перебудови до демонтажу системи. І. Драч, В. Чорновіл. Перетворення Народного руху в політичну партію (1992 р.).

10. Охарактеризуйте лівий партійний табір незалежної України, та зміни у контексті декомунізації.

Криза панівної комуністичної ідеології. Боротьба демократичного і ортодоксального напрямів в КРПС і КПУ. Утворення «демократичних платформ». Спроба військового путчу 1991 р., заборона КПУ в Україні. Відновлення діяльності КПУ (червень 1993 р.). П. Симоненко. КПУ – гальмівний фактор реформ 1990-их рр., тактика партії у Верховній Раді. Антиконтитуційні заклики та антиукраїнська риторика ідеологів сучасних комуністів. Особливості соціальної бази партії. Переродження керівників компартії в контексті ринкової економіки. Заборона діяльності КПУ після Революції гідності та засудження комуністичної ідеології. Здійснення політики декомунізації. Соціалістична партія України (1992 р.), її розколи. О. Мороз. Н. Вітренко, Й. Вінський, М. Рудьковський, В. Цушко. Ліві партії у нових політичних реаліях.

11. Проаналізуйте діяльність політичних партій правого табору в незалежній Україні.

Ідеологічні та організаційні витоки правих і право-радикальних настроїв в українському суспільстві. Традиції правого руху. Державотворення і критика комунізму – головні підвалини програмних документів і вимог. Опозиційність до чинної влади упродовж 1990 – 2000-их рр. Участь у протестних акціях проти політики президента Л. Кучми, Помаранчевій революції. Основні праві партії та об'єднання – Конгрес українських націоналістів, Українська республіканська партія, Консервативна українська партія, Республіканська християнська партія, блок «Наша Україна» та ін. Екстремістські організації – УНА – УНСО, «Братство», «Правий сектор», «Білий молот» та ін. Д. Корчинський, Д. Ярош. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – досвід парламентської діяльності. О. Тягнибок, Р. Кошулинський, Ю. Ілленко та ін. Участь у Революції гідності. Причини розколів і неузгодженості дій правих партій, неоднозначного ставлення виборців до них. діяльність неукраїнських шовіністичних правих партій на території України.

12. Охарактеризуйте партійну ідеологію лібералізму та її поширення в українських землях у ХІХ – на початку ХХ століття.

Основні ідеї ідеології лібералізму, історичні умови її виникнення. Поширення ліберальних ідей: М. Драгоманов, М. Туган-Барановський, Б.

Кістяківський. Вплив російської ліберальної думки на суспільні настрої в Україні. Пріоритет прав особи й демократичних свобод у ліберальній ідеології. Економічний лібералізм. Роль І. Лисяка-Рудницького у збереженні спадкоємності національної ліберальної ідеї. Причини недостатньої популярності ліберальної ідеології в українському суспільстві.

13. Охарактеризуйте партійну ідеологію консерватизму та її поширення в українських землях у XIX – на початку XX століття.

Сутність ідеології консерватизму. Час і причини виникнення в країнах Європи. Цінності консерватизму: суспільна стабільність, порядок. Закон, ієрархія, традиції, релігія та ін. Трактатування консерватизму в українській суспільній думці. Представники консервативної думки другої половини XIX ст. – Г. Галаган, В. Тарновський, Г. Милорадович, Розвиток консервативної думки та спроби її реалізації у першій чверті XX ст. В. Дипинський та обґрунтування ним політико-правових основ монархічно-гетьманського ладу. С. Томашівський, В. Кучабський. Концепції українського консерватизму в українській еміграції. Неоконсерватизм у сучасному світі.

14. Розкрийте цілі і методи репресій більшовицької партії проти українських політичних партій у 1920-х рр..

Ідейні доктрини більшовицької партії, їхня тоталітарна сутність. Курс на встановлення влади у формі диктатури пролетаріату як політична мета. Формування однопартійності як політичної системи, її ідеологічне обґрунтування. Репресії проти представників українських партій – суб'єктів Української революції 1917-1921 рр. Політика «червоного терору» проти антибільшовицьких сил. Ставлення до лівих українських небільшовицьких партій, їх ліквідація. Судові процеси й заборона діяльності партій УПСР (боротьбистів) та УКП. Переслідування підпільних партійних організацій боротьбистів та укапістів, сіоністських організацій.

15. Охарактеризуйте явище «націонал-комунізму» в радянській Україні 1920-х рр., його головні ідеї, особливості, представники.

Причини виникнення явища націонал-комунізму в умовах радянської влади, його сутність. Деформації більшовицької національної політики, посилення русифікації. «Теорія двох культур» Д. Лебеда. Погляди С. Мазлаха,

8.6 Освітній блок «Історія держави і права зарубіжних країн»

1. Охарактеризуйте загальний розвиток держави і права в Новий час.

Криза феодального ладу та основні причини буржуазних революцій. Виникнення нових правових систем. Основні системи права: англосаксонська, романо-германська (континентальна) тощо. Зміни в державному та суспільному ладі держав Нового часу. Буржуазні республіки та просвітницький абсолютизм. Принципи формування та тенденції розвитку буржуазного права.

Англосаксонська система права: поняття та основні закономірності встановлення, джерела. Створення в Англії основних інститутів цивільного буржуазного права. Джерела цивільного права: «загальне право» і «право справедливості». Англійська доктрина судового прецеденту. Статутне право. Збереження феодальної форми та архаїчних правових інститутів. Поділ власності на «реальну» та «особисту». Довірча власність (траст). Впровадження буржуазних принципів у традиційну англійську доктрину договору. Деліктне право та його особливості. Правовий статус торговельних компаній. Сімейне право. Специфічна система судових позовів. Становлення і розвиток буржуазного кримінального права в Англії. Тричленна система злочинів. «Habeas corpus act» 1679 р. Поширення англосаксонської системи права в країнах Британської колоніальної імперії. Вплив англосаксонської системи на виникнення і розвиток буржуазного права в США.

Романо-германська (континентальна система права): поняття та основні закономірності встановлення, джерела. Радикальне скасування у Франції старих феодальних правових інститутів та розробка нової правової системи. Джерела цивільного права Франції. Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. Торговельний кодекс Франції 1807 р. Австрійський цивільний кодекс 1811 р. Саксонське цивільне уложення 1863 р. Розробка і прийняття Німецького цивільного уложення 1900 р., його структура, особливості. Торговельний кодекс Японії 1899 р. Основні інститути цивільного права в країнах континентальної системи права. Рівність перед законом, священність і недоторканність приватної власності, свобода договору, рівність сторін у договорі, його обов'язковість. Нові принципи сімейного права. Цивільний шлюб. Виникнення буржуазного кримінального права. Декрети революції та Кримінальний кодекс Франції 1791 р. Кримінальний кодекс Франції 1810 р. Імперський кримінальний кодекс

Німеччини 1871 р. Кримінальний кодекс Японії 1880 р. Розвиток буржуазного законодавства про працю. Закони про робітників та бідних в Англії. Законодавство про працю в США. Становище профспілок. Закон Ле-Шапелє 1791 р. у Франції. Законодавство 1884 р. про робітничі спілки. Закон про соціальне страхування 1883 р. в Німецькій імперії. Регламентація дитячої та жіночої праці в Англії, Франції, США, Німеччині.

Колоніалізм: поняття та етапи. Поняття колоній та метрополій. Створення колоніальних імперій. «Завойовані» колонії та «переселенські». Ост-Індійська компанія.

Колоніальні володіння Англії. Організація управління колоніями Англії. Домініони. Протекторат. Акт про дійсність колоніальних законів 1865 р. Імперські конференції. Акти про управління Індією. Акт про Британську Північну Америку 1867 р. Pax Britannica.

Створення і розвиток французької колоніальної імперії. Організація управління колоніями. Реформа управління Алжиром. Паризький мирний договір 1814 р.

Поняття та управління іспанськими, португальськими та німецькими колоніями.

2. Проаналізуйте основні риси держави і права Англії Нового часу

Причини, передумови, завдання, рушійні сили англійської революції середини XVII ст. Періодизація, три етапи революції.

Державний лад революційного періоду. Політичні течії в революції. Довгий парламент. Встановлення конституційної монархії. Основні державно-правові зміни періоду революції. Проголошення республіки. Протекторат Кромвеля. «Знаряддя управління» 1653 р. Система органів влади і управління за часів протекторату. Військова диктатура Кромвеля. Реставрація Стюартів. «Славетна революція». Результати революції.

Державний устрій Великобританії у XIX ст. Діяльність парламенту та парламентські реформи.

Соціальна структура англійського суспільства у Новий час.

Джерела та характерні риси права Англії середини XVII - XIX ст. «Habeas Corpus Act» та Білль про права як основні демократичні акти, що проголошували права підданих.

3. Розкрийте процес виникнення і розвитку держави і права в Америці

Держави і право доколумбової Америки.

Державно-правовий розвиток майя, інків та ацтеків.

Міста-держави майя. Утворення держави. Суспільний устрій. Державний устрій. Право майя.

Імперія інків. Утворення держави. Суспільний устрій. Державний устрій.

Держава ацтеків.

Виникнення і розвиток держави і права США. Утворення колоній у Північній Америці. Види колоній та особливості їхнього управління. Війна за незалежність англійських колоній, її результати. Декларація незалежності США 4 липня 1776 р., «Статті конфедерації» 1781 р. Конституція США 1787р.

Державний лад США. «Біль про права» 1791 р. Справа Мербері проти Медісон. Доктрина Монро. Взаємовідносини між гілками державної влади у XIX - на початку XX ст.

Громадянська війна у США у середині XIX ст. та її наслідки. Законодавчі акти уряду А. Лінкольна: Гомстед-акт 1862 р. і Прокламація про звільнення рабів. Перемога Півночі. «Реконструкція Півдня». XIII - XV поправки до Конституції США. Посилення ролі Верховного Суду США. Еволюція державного ладу США у другій половині XIX ст. Конгрес. Президент США. Місцеве управління. Збройні сили. Поліція. Судова система США.

Суспільний лад. Демократизація американського суспільства. Зміни в правовій та політичній системі США наприкінці XIX - на початку XX ст.

4. Проаналізуйте основні риси держави і права Франції Нового часу

Причини, передумови, завдання, рушійні сили Великої французької революції кінця XVIII ст. Періодизація революції.

Державно-правові ідеї Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є. Три основні етапи революції. Установчі збори. Жирондистська республіка. Якобінська диктатура. Революційний уряд. Конвент та його комітети. Революційний трибунал. Армія. Соціально-економічні заходи якобінців. Аграрне та робітниче законодавство. Вплив Великої французької революції на становлення держави нового типу.

Джерела права революційного періоду. «Декларація прав людини і громадянина» 1789 р. Конституції 1791 р., 1793 р.

Переворот 9-го термідора і термідоріанська реакція. Конституція 1795 р. Уряд Директорії. Органи державної влади в період Директорії, консульства та імперії Наполеона I.

Джерела права, кодифікація законодавства у період I імперії. Цивільний Кодекс Французів (Кодекс Наполеона) 1804 р. Структура та основні положення Кодексу. Вплив римського права на зміст Кодексу. Сімейне право за Кодесом Наполеона. Рецепція Кодексу Наполеона в інших державах.

Конституційне законодавство XVIII - XIX ст. Реставрація монархії Бурбонів. Хартія 1814 р. Липнева революція і Хартія 1830 р. Революція 1848 р. і проголошення (Другої) республіки.

Конституція 1848 р. Державний переворот Луї Бонапарта (1851 р.) і Конституція 1852 р. Державний лад Другої імперії.

Причини виникнення Паризької комуни як форми органів самоврядування. Роль Центрального комітету національної гвардії. Державний лад Паризької Комуни та принципи її організації. Декларація «До французького народу» 19 квітня 1871 р. Судова система. Соціально-економічні заходи Комуни.

Утворення Третьої республіки. Державний лад періоду Третьої республіки. Партії і політична боротьба після загибелі Комуни. Конституційні закони

1875 р. Органічні закони 1884 р.

Джерела та характерні риси права Франції у кінці ХУІІІ - на початку ХХ

5. Проаналізуйте основні риси держави і права Німеччини Нового часу

Причини, передумови, завдання, рушійні сили революції в Німеччині (т. зв. «Березнева революція») 1848-1849 рр. Періодизація революції. Революційні виступи в Австрії та Пруссії. Франкфуртський парламент і Конституція 1849 р. Результати революції. Вплив революції 1848 р. на розвиток німецьких держав.

Реформи в Пруссії. Північнонімецький союз. Утворення імперії. Конституція 1871 р.

Державний лад Німеччини у кінці ХІХ - на початку ХХ ст. Джерела та основні риси права Німеччини Нового часу.

Австрійська імперія та реформи Габсбургів. Перетворення Австрійської імперії на дуалістичну монархію - Австро-Угорщину.

Суспільний лад Німеччини у ХІХ ст.

Характерні риси та джерела права Німеччини.

6. Проаналізуйте основні риси держави і права країн Європи в Новітню добу: загальна характеристика в провідних країнах

Держава і право Англії в Новітню епоху. Особливості державного розвитку Англії. Акт про парламент 1911 р. Розвиток британської двопартійної системи. Консерватори і ліберали. Посилення лейбористської партії. Вестмінстерський статут 1931 р. Зміни в апараті державного управління та у соціальній структурі Англії протягом другої половини ХХ ст. Характерні риси англійської парламентської демократії. Реформа парламенту 1949 р. Спроби подальшої реорганізації палат лордів. Виборчі реформи 1918 р. і 1928 р. Акт про народне представництво 1948 р. Основні напрями державно-правового розвитку Англії в кінці ХХ - на початку ХХІ ст. Корона. Посилення ролі кабінету. Стиль управління М. Тетчер. Лейбористські уряди. Поліцейські та судові органи. Обмеження місцевого самоврядування. Закон 2011 р. про престоло-спадкування. Джерела та характерні риси права Англії. Соціальне законодавство.

Держава і право Німеччини в Новітню епоху. Причини та наслідки Листопадової революції 1918 р. у Німеччині. Утворення Веймарської республіки. Веймарська конституція 1919 р. Система органів влади й управління періоду Веймарської республіки (1919-1933 рр.). «Президентські» кабінети». Управління в землях. Партії і політична боротьба в умовах Веймарської республіки. Кризові явища у соціально-економічній та владній сфері у кінці 20-х - на початку 30-х рр. Причини встановлення нацистської диктатури. Державний та суспільний лад нацистської Німеччини. Фюрер, рейхстаг, імперська канцелярія. Каральні органи. Законодавство нацистської Німеччини. Поразка нацистської Німеччини у Другій світовій війні. Потсдамські угоди. Окупаційний Статут. Політика розколу країни: Бізонія і Тризонія. Утворення ФРН і НДР. Конституція ФРН (Боннська конституція) 1949 р. Державний лад ФРН у другій половині ХХ ст. Соціальна структура суспільства. Соціальне законодавство ФРН. Об'єднання Німеччини у 1990 р. Основні напрями державно-правового розвитку Німеччини в кінці ХХ - на початку ХХІ ст.

Держава і право Італії в Новітню епоху. Італія на початку ХХ ст. Економічна і політична криза після закінчення Першої світової війни. Розвиток фашистського руху. «Похід на Рим» фашистських загонів у жовтні 1922 р. Встановлення фашистської диктатури. Виняткові закони 1926-1927 рр. Одержавлення фашистської партії. Принципи корпоративної системи. Хартія праці 1927 р. Італія після Другої світової війни. Боротьба за демократизацію

суспільного і державного ладу. Конституція 1947 р. Основні напрями державно-правового розвитку Італії в кінці XX - на початку XXI ст.

Держава і право Франції в Новітню епоху. Державний лад Третьої республіки у міжвоєнний період. Багатопартійність. Лівий блок і Національний блок. Робітничі партії. Фашистські організації. Народний фронт 1934-1938 рр. Уряд народного фронту. Державний механізм Третьої республіки. Кінець Третьої республіки. Боротьба за демократичну конституцію після закінчення Другої світової війни. Референдуми 21 жовтня 1945 р. і 5 травня 1946 р. Конституція 1946 р. Державний лад Четвертої республіки, причини її ліквідації. Військовий заколот 1958 р. в Алжирі. Уряд генерала Де Голля. Прийняття Конституції 1958 р. Державний устрій П'ятої республіки. Зростання соціального напруження в 60-х рр. Зміни у соціальній структурі Франції. Французька правова система у другій половині XX ст. Основні напрями державно - правового розвитку Франції в кінці XX - на початку XXI ст. Кримінальна поліція Франції. Суд

7. Проаналізуйте основні риси держави і права США Новітньої доби

Державне регулювання ринкових відносин в США. Двопартійна система США. Демократи і республіканці.

Основні зміни у державному ладі США. Принципи федералізму. Централізація влади. Конгрес та його постійні комітети. XIX, XXIV і XXVI поправки до Конституції. Закон про виборчі права 1965 р. Президент. Апарат Білого дому. Мілітаризація державного апарату. Пентагон і ЦРУ. Структура поліцейського апарату. ФБР. Верховний Суд США.

Зміни в політичному режимі Сполучених Штатів після Другої світової війни.

Особливості соціально-економічного розвитку США Новітнього часу. «Новий курс» Ф. Рузвельта і його основні напрями. Взаємовідносини трьох гілок державної влади у другій половині XX ст. Зміни у соціальній структурі США протягом другої половини XX ст. Соціальне законодавство. Становище професійних спілок. Право на страйк. Закон Вагнера 1935 р. і Закон Тафта-Хартлі 1947 р. у США. Додатки до Конституції США в XX ст. Федеральний закон та закони штатів. Цивільне, трудове та кримінальне право США.

Основні напрями державно-правового розвитку США в кінці XX - на початку XXI ст.

8. Проаналізуйте основні риси держави і права Японії та Китаю

в Новітню епоху

Розвиток держави і права Японії. Японія в період між двома світовими війнами. Мілітаризація суспільства. «Нова політична структура» і «Нова економічна структура». Збереження монархічної влади. Японська держава після Другої світової війни. Перебудова суспільно-економічних засад. Конституція Японії 1947 р. Джерела та характерні риси права. Розвиток держави і права КНР XX ст. Початок новодемократичної революції в Китаї. Період громадянських революційних війн. Утворення Китайської Народної Республіки. Конституція КНР 1954 р. Основний закон 1975 р. і Конституція 1978 р. Конституція КНР 1982 р. Джерела та характерні риси права

8.7 Освітній блок «Історичні аспекти європейської ідентичності»

1. Розкрийте зміст «Історії європейської ідентичності» як науки: становлення, представники наукової думки, основні категорії

Становлення дисципліни «історія ідентичності». Неусталеність поняття «історична ідентичність». Наукові візії питань ментальності та ідентичності в працях Ч. Маккея, І. Тена, Г. ле Бона, К. Г. Юнга, З. Фрейда, Г. Тарда, Г. Штейнталя, М. Лацарус, В. Вундта, М. Пруста, Л. Леві-Брюля, М. Блока та ін. Обов'язковий канон або предмет історії ідентичності. Дискусії довкола питання «що вивчає історія ідентичності?». Історія ідентичності й «тотальна історія». Джерела вивчення історії ідентичності.

Поняття «історія ідентичності». Ідентичність як історична категорія. Історія ідентичності – це набір способів і змістів мислення та сприйняття, які типові для відповідного колективу у відповідний період. Ідентичність виявляється в діях. Тлумачення окремих частин визначення історії ідентичності: «дія», спосіб мислення», «зміст мислення», «спосіб сприйняття», «колектив», «час», «дії».

«Історія ідентичності» й інші науки. Відмінність між історією ідентичності та історією ідей і духовного розвитку. Історія ідентичності й історія психіки. Історія ідентичності й історія культури. Часові періоди історії ідентичності. Акцентування на чужому у свідченнях про минуле як основа історії ідентичності. Європа – континент чи спосіб життя? Географічні, історико-культурні, політичні й ідентичні терени Європи.

2. З'ясуйте місце архетипів і стереотипів в історії

європейської ідентичності

Архетип як первісний прообраз, ідея, первісна форма для наступних ідеологічних, етнічних, концептуальних, політичних, культурних, релігійних, побутових утворень і надбудов. Концепція архетипів («ейдос») платоніків. Схоластичне розуміння природних образів, відтворених розумом. Споконвічні образи у вченні Августина Блаженного. «Особистісне несвідоме» З. Фрейда і «Коллективне несвідоме» К. Г. Юнга. «Апріорні форми пізнання» Е. Канта як центральне ядро розуміння ментальності та ідентичності. Роль міфології та релігії у кодифікації та інтерпретації основних архетипів народів. Константність і гнучкість архетипів у різних соціокультурних обставинах. Історичні, релігійні, міфологічні, політичні приклади універсальних моделей європейського несвідомого.

Стереотипи, упередження і установки етнофорів Європи. Етнічна психіка і расові теорії. Етнічний темперамент. Архаїчне мислення народів та його специфіка.

3. Проаналізуйте уявлення про час та історію в середньовічній Європі.

Визначте сутність християнської есхатології

Середньовіччя та «історична ідентичність». Ставлення до часу / історії населення (письменного освіченого прошарку) в середні віки. Знання середньовіччя про «природний» та «історичний» час. Обчислення часу. Уявлення про два рівні часу: «сакральний» час та «земний» час, а також «час блаженних». Долання часових просторів у видіннях. Августин Блаженний про вимірювання часу. Вчення про числа і час. Потреба у «точному часовому визначенні подій». «Час церкви»: раннє і високе середньовіччя. Зрушення у ставленні до часу в пізньому середньовіччі: «час торговців», «час міст». Перехід «від теологічного до технологічного часу» в XIV сторіччі. Потреба в точному обчисленні часу, бо «час – це гроші».

Історія. Розуміння історії в середні віки. Історія – історіографія розповідного характеру з властивими критеріями правдивості. Зміст історіографії (Гуго Сент-Вікторський): орієнтована на дію, її виконавця, час і місце. Функція історії: щоб її достопам'ятні події пам'ятали. Відведення чільного місця історичному мисленню, розумінню історії. Значущість історії в писемній культурі. «Придворна історія» літературного та історичного характеру. Час та

історія та їх взаємна пов'язаність. Становлення апокаліпсично-есхатологічної свідомості й проблема «кінця історії».

4. Визначте основні тенденції правової ідентичності в греко-римську добу

Основні соціальні стосунки між людьми від початку класичної історії. Гомерівські «Іліада» й «Одіссея» та опис стародавніх правових норм. Ознака «гомерівського» суспільства. Багатоманітна присутність божого. Стосунки між людьми й богами. Завдання правителя і жерця vs функція законодавця та інтерпретатора права. Прагнення до справедливого устрою світу: Гесіод «Труди і дні». Об'єктивна відсутність єдиного грецького права: 150 конституцій грецьких держав. Право в Афінах: право громадянства; право участі в політиці тощо. Поширення нормативних актів у Греції в VII – VI сторіччях до н. е. Nomos як вираження загального світового ладу для грецького громадянина V сторіччя до н. е. Процедура зміни nomos. «Позитивне» й «непозитивне» грецьке право.

Римське право. Фази римського права. Поділ історії римського права згідно історії ідентичності: фаза архаїчного права; фаза республіканської конституції; елліно-римська фаза; римсько-християнська фаза. Характеристика державно-правових періодів античності: традиціоналістський, конституційний, аристократичний (М. Вебер), римський. Ставлення римлян до права у стилі fides як основи справедливості (Цицерон). Fides і природна справедливість: роз'яснення Ульпіана (228 рік до н. е.). Принципи римського права в стилі «vera philosophia»: принциповий, очевидний і пізнаваний природний порядок; «не заподій шкоди ближньому»; зв'язок етики та права.

5. Розкрийте характер трансформації політичної ідентичності європейців у ранньомодерну добу

Колективне сприйняття влади та ставлення людей до влади у Пізньому середньовіччі. Пізньосередньовічне мислення щодо влади: ґрунтування на привілейованості; опертя на ознаку гідності; обмеження влади феодальними нормами. Уявлення про правителя і владу в Італії, Франції, Священній Римській імперії та Англії: регіональні особливості. Ренесансні уявлення про структуру влади. Античний фундамент ідеї ренесансної підготовки «філософів на троні»: аристотелівські «чесноти», платонівське «загальне благо», давньогрецька «калокогатія», «природне право». Гуманістична ревізія влади: боротьба проти

тиску держави і влади. Правова свобода. Боротьба за «свободи». Опір недолікам системи.

Влада у ранній новий час структурно і ментально. Ідеологічні, соціально-політичні, господарсько-економічні детермінанти ренесансних уявлень про виховання політичної еліти. Аксіологічні орієнтири виховання вищих посадових осіб у творчості гуманістів XIV – XVI століть.

Зміна структур влади однієї особи на обґрунтовану правову владу – основа змін. Поняття «владна верхівка» (XV сторіччя) як вираження концепції політичних прав, типових для держави нового часу. Держава-володар центральної монополії на право здійснення влади та права на стягнення податків.

Пацифізм, мілітаризм та середньовічна «лицарська ідеологія» у політичній теорії мислителів Відродження. Релігійний синкретизм і уявлення про владу ранньомодерної доби. Зменшення релігійного компоненту (секуляризація політики). Поява ідеалу влади: влада як найвища цінність. Перші спроби встановлення необмеженої і централізованої влади.

6. Визначте сутність античної «ксенології» – межі «свого» і «чужого» у давніх європейців.

Зв'язки між «своїм» і «чужим» в епоху античності як історія самоідентифікації греків і римлян. Сфери встановлення меж між «своїм» і «чужим»: релігійна сфера, просвітницьке мислення тощо. Barbaros – чужинець той, хто не належить до кола сім'ї, його правова невизначеність. Первісне значення слова «іноземець», «чужинець» – ворог, якого не захищало право. Правило приватної гостинності до ворога (грецький винахід). Гостинність як інституція – проксенія – дипломатична діяльність. Обов'язки проксена. Право громадянства як спосіб відмежування. Соціальна та елітарна розмежованості (civitas Romana). Традиція упередження – утилітаризм. Цілі грецької та римської правової практики. Право раба, право полоненого vs право переможця.

Демократія як спосіб протиставлення варварові: демократія – чесноти, тиранія – безчестя. Розвиток почуття вищості (від IV сторіччя до н. е.): «варвар, раб – еллін», «жінка – чоловік» тощо. Особлива ідеологія щодо Сходу (персів) – перша суттєва суперечність між Заходом і Сходом. Зрушення в оцінці варвара за часів походів Александра Македонського. Рефлексії над самоцентричністю й претензійністю римлян – право владарювання. «Замикання» імперії.

Християнська теологія як спосіб «розмикання» імперії. Ставлення до чужинських богів. Значення торгівлі у формуванні відкритості й толерантності та взаємовигідного впливу. Мистецькі засоби розсування меж.

7. Охарактеризуйте поняття праці та свята як сфер європейської ідентичності

Праця в античну добу. Багатоманітність позначень праці та її іманентної оцінки в античну добу: праця як мука, зусилля, напруження. Майстерність, старанність, ерудованість та солідність як вміння. Погляди та підходи до праці в різних соціальних групах. Зв'язок роботи із соціальним статусом. Праця зі значенням і праця, що дискредитує. Ідеали громадянського суспільства і праця. Передумови до визнання і значущості праці. Природні види занять і поважливе ставлення до них. Поділ природної праці «за сферами компетентності» або за статевою ознакою. Чоловіча і жіноча праця. Зв'язок праці і свободи. Праця і політична діяльність. Трудова угода. Схожість відношення до праці в греків і римлян. Свята і святкування в античну добу. «Гетеротоп», «мораторій на будні» як інсценізовані конкретною групою перерви у праці. Дні, присвячені богам. Організація часу за допомогою календаря у Греції й Римі. Ґрунтування античних свят на релігії та міфах. Свято як форма інтегрованості в суспільство. Порушення пристойності й вакханалія як характеристика свят. Свята для жінок. Свята правителів. Внесок свят у «християнізацію культури і суспільства» у період пізньої античності.

Антонімічна пара понять праця / свято в добу середньовіччя. Неозначність поняття свята народними мовами. «Labor», «opus», «ars» – зусилля, результат, праця ремісника: основні поняття для означення праці. Трансформація «ars» у «art» у давньофранцузькій на позначення мистецької діяльності в кінці середньовіччя. Нова концепція праці наприкінці епохи середньовіччя. Свято – «otium», «accedia» й пов'язаність зі сферою монастирського життя. Вільний час Dei – служби Божої. «Accedia» – поганий монах, який уникає фізичної праці й інтенсивної релігійності й впадає в інертну скорботу. «Negotium» – мирська діяльність / другорядна праця. Ставлення до роботи в рамках християнської релігії. Відмінність між чоловічою та жіночою працею. Свято. Позитивне значення свята в християнстві. Руйнування поганських свят. Заміна поганських свят літургією. Збереження античного календаря. Структуризація теорії і практики свята під впливом заборон. Суперечливе значення праці в монастирях.

Бенедикт Нурсійський про фізичну працю. Зміни у царині праці й свята в часи Каролінгів (VIII – X сторіччя). Каролінгський Ренесанс – «ренесанс сміху»: «Жарти монахів». Зрушення в ідеології праці й свята у X і XIII сторіччях. Розквіт рицарського свята. Вплив розвитку міст на зміст праці і свята (X – початок XIV сторіччя). Тристановий поділ суспільства: ті, що воюють, ті, що працюють, ті, що моляться. Поява й інтегрування нових професій – професор університету та купець. Боротьба проти неробства. Зневаження (більше, ніж будь-коли) фізичної праці. «Урбанізування» свята: перехід сільських свят у міста. Праця як нова соціальна й моральна цінність (від XIII сторіччя). Нові форми праці й відпочинку. Виникнення азартних ігор. Мотив вічного свята: казка про країну з молочними ріками – квінтесенція середньовічного погляду на працю / свято.

Сфера праці та ідентичність праці епохи нового часу. Характеристика сфери праці у доіндустріальну й індустріальну добу. Гнучкість традиційних ментальностей та їх суперечність з новим світобаченням. Внутрішня релігійна зумовленість сприйняття праці (до кінця періоду раннього нового часу): словник Фюретє (1724 р.) про неприємну, важку та химерну працю. Роль Реформації у підвищенні значущості праці: формування «буржуазного» ставлення до світської професійної діяльності. «Праця як товар» у динамічних французькій, нідерландській та британській економіках. Робоча сила як індивідуальна власність – утвердження нової ідентичності праці у XVIII – XIX століттях. Усвідомлення свободи через кваліфіковану працю (Франція): утворення «compagnonnages» – напівтаємних братств підмайстрів. Зміни в ставленні до праці в індустріальну епоху. Колективна ідентичність щодо праці в індустріальному суспільстві: «антиреакція» vs «радість праці». Поява ментального поняття «споживач» наприкінці XIX – у XX столітті. Споживацька свідомість як основний ментальний елемент працівників (друг половина XX сторіччя).

9. Джерела інформації з підготовки до атестаційного екзамену

«Психологія старшої школи»

- Закон України «Про освіту», зі змінами 2022 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021. URL : https://urst.com.ua/download_act/pro_osvitu
- Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / пер. с англ.; под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. СПб.: Питер, 2003. 1096 с.
- Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
- Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / автор. колект.: В. Б. Шапар та ін. Харків: Прапор, 2009. 672 с.

Базові:

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества. К.: Освита, 1991. 111 с.
2. Баженова І. М. (Упоряд.). Педагогічний пошук. К.: Рад. школа, 1988. 496 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. Моногр. К.: Либідь, 2008. 848 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.
5. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід. Моногр. К.: Вид. дім «Слово», 2013. 592 с.
6. Моляко В.А. Психология решения школьниками творческих задач. К.: Рад. школа, 1983. 94 с.
7. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник. К.: ВД «Слово», 2013. 462 с.
8. Моргун В.Ф. Психодіагностика екзистенційних виборів особистості в юнацькому віці. *Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці*. Навч. пос. / [Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна та ін.]; за ред. К.В. Седих. Полтава: Астроя, 2018. С. 291-303 / 342 с.
9. Моргун В. Ф. Психологічна характеристика підлітка та юнака в багатовимірній теорії особистості. *Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці*. Навч. пос. / [Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна та ін.]; за ред. К.В. Седих. Полтава: Астроя, 2018. С. 80-88 / 342 с.
10. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Вища шк., 2004. 422 с.
11. Траверсе Т. М. Психологія викладацької роботи: підручник. К.: Науковий світ, 2009. 269 с.

Допоміжні:

1. Багатовимірність особистості: теорія, психодіагностика, корекція. Зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю (м. Полтава, 23 березня 2017 р.) / ред. колегія: С. Д. Максименко, М. І. Степаненко, С. М. Шевчук, Н. В. Сулаєва, К. В. Седих, В. Ф. Моргун (відп. за випуск). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. 332 с. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8010/1/36.pdf>
2. Бухбиндер В. А., Китайгородская Г. А. (Ред.). Методика интенсивного обучения иностранными языкам. К.: Вища школа, 1988. 343 с.
3. Лебедик М. П., Моргун В. Ф. Створення опорної школи повного дня як навчально-виховного комплексу: монографія / авт. вступу Н. М. Врадій; наук. редактор і авт. післямови В. В. Радул. Харків: Мачулін, 2020. 314 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1PjyiJtFAr74x5-b_JZ2uELFOLX2qg9f1/view?userstoinvite=libpnpu@gmail.com&ts=61111bb2
4. Лозанов Г. (Ред.). Проблемы суггестологии. София: Наука и искусство, 1973. 669 с.
5. Максименко С.Д. Основи генетичної психології. Навч. посіб./ С.Д. Максименко. – К.: НПЦ Перспектива, 1998. – 216 с.
6. Максименко С.Д. Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості. Моногр. / С.Д. Максименко, В.В. Клименко, А.В. Толстоухов. – К.: Вид. Європ. ун-ту, 2010. – 151 с.
7. Максименко С.Д. Практикум із групової психокорекції. Підруч. / С.Д. Максименко, О.О. Прокоф'єва, О.В. Царькова, Я.В. Цехмістер, О.В. Кочкурова. – К.: Вид. дім «Слово», 2015. – 752 с.
8. Монистическая концепция многомерного развития личности / автор-составитель В.Ф. Моргун. – Полтава, 1989. – С. 31-32.
9. Моргун В. Ф. Інтедифія освіти: психолого-педагогічні основи інтеграції та диференціації (інтедифії) навчання. Курс лекцій / Відпов. за вип. В. Р. Ільченко. Полтава: Наукова зміна, 1996. 78 с.
10. Моргун В. Ф. Психолого-педагогічна типологія ігор та їх дидактична функція. Андрієвська О. С. та ін. Використання ділових та рольових ігор при вивченні хімії. Полтава, 1990. С. 3-9.
11. Моргун В.Ф. «Феномен Гальперіна» – розуміння як ілюзія засвоєння та екологічне навчання без домашніх завдань. *Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи*. Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Полтава, 20 травня 2016 р.) / за заг. ред. С. Д. Максименка, С. П. Яланської. Полтава: Видавець Р.В. Шевченко, 2016. С. 15-17 / 124 с.
12. Моргун В.Ф. Психологія особистості в педагогіці А.С. Макаренка. Полтава, 2002. 84 с.
13. Моргун В.Ф. Психотехніка успіху на екзаменах. *Інженерні та освітні технології*. Щоквартальний науково-практичний журнал [Електронний журнал]. Тематичний випуск «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи». Кременчук: КрНУ імені Михайла Остроградського, 2017. Вип. 4 (20). С. 131-135. URL : <http://eetecs.kdu.edu.ua>

14. Моргун В. Ф., Заїка В. М. Багатовимірні типології життєвих криз, трансформацій самодіяльності особистості та ритуалів давніх культур як засобів їх подолання. *Інсайт: зб. наукових робіт студентів, аспірантів та молодих учених* / ред. кол. І. С. Попович, С. Ф. Бабатіна, І. Р. Крупник, О.Є. Блинова та ін. – Херсон: ВД «Гельветика», 2018. – С. 182-186 / 296 с.
16. Моргун В. Ф. Психопрофілактика вірусу дезінформації / В. Ф. Моргун // *Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19*. Інтернет-посібник / за наук. ред. В. Г. Кременя; координатор проекту В. В. Рибалка. К.: ТОВ «Юрка Любченка», 2020. С. 194-203. URL : http://aitdonntu.ucoz.ua/001_MedKab/internet_posibnikzaredivgkremenjaukr_pdf_06.05.pdf
17. Моргун В. Ф. Топологія полімотивації навчання і теорія поетапного формування розумових дій. *Проблеми мотивації особистості в сучасному освітньому просторі*: колект. монографія / наук. ред. Л. В. Герасименко, В. Ф. Моргун. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2020. С. 35-58 / 260 с.
18. Моргун В. Ф. Багатовимірна топологія ноопсихології особистості, її менталітету та інтедиції освіти. *Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука*. Колект. моногр. / за наук. ред. А. П. Самодріна. Київ-Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2021. Т. 1. С. 208-234. (1,1 д. а.). ISBN 978-617-639-291-0 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1qcde5AbwQVBdbFadcnmR5mDdhB_fr1zw/view
19. Моргун В. Ф. Рационально-сугестивне навчання у теорії поетапного формування нових дій. *Психологія третього тисячоліття: теорія, практика, експеримент*. Монографія / ред. колегія: Н. І. Жигайло (відпов. ред.), С. Л. Грабовська, В. Ф. Моргун. Львів – Торунь: Ліга-Прес, 2021. С. 196-224 / 276 с. (1,05 д.а.). ISBN 978-966-397-245-9. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-245-9-6>. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/147/1796/4320-1>
20. Моргун В. Ф. Простір-час ноосфери Вернадського і трансспектива розвитку особистості: від життєвого шляху до безсмертя. *Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука*: кол. монографія / за наук. ред. А. П. Самодріна. Київ – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2022. Т. 2. С. 162-223. / 512 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1AwlrTAyPx0uCbw6pftxoxhyrXpyQfxxO/view?uring>
21. Пальчевський С. С. Сугестопедагогіка: новітні освітні технології: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2005. С. 22-31.
22. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; за ред. І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 2006. 606 с.
23. Подоляк Л.Г., Юрченко В. І. Психологія старшої школи: практикум. Навч. посіб. для магістрантів і аспірантів. К.: Каравела, 2008. 336 с.
24. Проколієнко Л.М., Ніколенко Д.Ф. (Ред.) Педагогічна психологія. К.: Вища школа, 1991. 183 с.

25. Подольак Л.Г. Психологія старшої школи: навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подольак, В.І. Юрченко. – К.: ТОВ “Філ-студія”, 2006. – 320 с.
26. Подольак Л.Г. Психологія старшої школи: практикум. Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подольак, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2008. – 336 с.
27. Ричмонд У. К. Учителя и машины. Введение в теорию и практику программированного обучения / пер. с англ. М.: Мир, 1968. 277 с.
28. Роджерс К., Фрейбер Дж. Свобода учиться / пер. с англ. М.: Смысл, 2002. 527 с.
29. Розенберг Н. М. (Ред.) Тестова перевірка знань учнів. К.: Рад. школа, 1973. 168 с.
30. Седих К.В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток. Навчальний посібник для студентів. 3-е вид. К.: Видавничий дім «Слово», 2019. 272 с.
31. Стоунс Э. Психопедагогика. Психологическая теория и практика обучения / пер. с англ. М.: Педагогика, 1984. 472 с.
32. Сходинки до педагогічної майстерності: словник із курсу «Основи педагогічної майстерності» / уклад.: Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович. Старобільськ, 2015. 136 с.
33. Талызина Н. Ф. Методика составления обучающих программ. М.: МГУ, 1980. 46 с.
34. Траверсе Т. М. Психологія викладацької роботи: підруч. К.: Науковий світ, 2009. 269 с.
35. Фридман Л. М., Кулагина И. Ю. Психологический справочник учителя. М.: Просвещение, 1991. 288 с.
36. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні. К.: Рад. шк., 1991. 191 с.
37. Школа – духовний осередок розвитку особистості, місцевої громади та держави. Посібник / В. В. Рибалка, А. П. Самодрин, В. Ф. Моргун та ін.; за наук. ред. В. В. Рибалки, А. П. Самодрин. К.: ТАЛКОМ, 2018. 452 с. Посилан. на В. Ф. Моргуна див. на стор.: 1-3, 5, 47, 59, 104, 116, 131-148, 156, 260 (на фото), 340-341, 343, 358-359, 362-371 (на фото), 373 (на фото), 439, 450, 452.
38. Школа-кооперація: з досвіду роботи експериментального закладу всеукраїнського рівня – комунального закладу «Бугринський навчально-виховний комплекс: дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – агротехнічний ліцей». Науково-методичний посібник / автори-укладачі: С. Г. Карпенчук, С. М. Сондак, А. І. Канюка, Т. В. Пясецька, В. В. Яковчук; за заг. ред. С. Г. Карпенчук. Рівне: Волинські обереги, 2017. 424 с. (Про В.Ф. Моргуна див. на стор.: 2 – рецензент, 120, 192-198).
39. Яценко Т. С. Социально-психологическое обучение в подготовке учителей. К.: Выща школа, 1987. 112 с.

«Педагогіка старшої школи»

Джерела та довідникові видання

1. Державні документи: Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16.01.2020 р.); Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Національний освітньо-науковий глосарій. НАПН України. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 272 с.

Література (основна)

1. Засекіна Т.М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
2. Мелешко В. В. Варіативність форм організації профільного навчання в сільській місцевості: теорія і практика. Київ : Педагогічна думка, 2018. 150 с.
3. Педагогіка профільної школи: навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Коберника. Умань: ВПЦ Візаві, 2016. 284 с.
4. Технології профільного навчання : кол. монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Г.О. Васьківської. Київ, 2020. 304 с.
5. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / за наук. ред. Г.О. Васьківської. Київ, КОНВІ ПРІНТ, 2018. 260 с.

Література (додаткова)

6. Науково-методичне забезпечення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками: наук.-метод. посіб. / за ред. О.В. Мельника. Київ, 2008. 122 с.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. / заг. ред. Н.М. Бібік. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
8. Процеси диференціації в шкільній освіті незалежної України / заг. ред. Н.П. Дічек. Київ: Педагогічна думка, 2019. 364 с.
9. Старша профільна школа: кроки до становлення. Методичні рекомендації / А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевські. К., 2019. 52 с.

Електронні ресурси

10. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
11. Педагогіка: бібліотека українських підручників. URL: <http://pidruchniki.com/pedagogika/>.
12. Педагогічна преса. URL: <http://pedpresa.com.ua>.
13. Підручники з педагогіки (On-line бібліотека освітньої та наукової літератури). URL: <http://eduknigi.com/ped.php>.

14. Портал сучасних педагогічних ресурсів. URL: <http://www.intellect-invest.org.ua/>.
15. Українська педагогіка. URL: <http://ukped.com/>.

**«Методика навчання історії у старшій школі»,
«Інноваційні технології у навчанні історії»,
«Політична історія України у XX – XXI ст.»**

1. Аверинцев С. С. Судьбы европейской культурной традиции в эпоху перехода от античности к средневековью / Сергей Сергеевич Аверинцев // Из истории культуры средних веков и Возрождения: сб. / отв. ред. В. А. Карпушин. — М. : Просвещение, 1973. — С. 17-64.
2. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті : як наслідок підписання європейських освітніх декларацій : (порівняльний аналіз). *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2011. №2. С.32–40.
3. Бабенко Л.Л., Ляхівненко С.М. Ліквідація небільшовицьких політичних партій на Полтавщині в першій половині 1920-х років: навч. посіб. — Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. — 120 с.
4. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія / К.О. Баханов. — Запоріжжя: Просвіта, 2004. — 328 с.
5. Блудова, Ю. О. Інноваційне навчання як складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. Вип. № 9 (62). С.251–254.
6. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посіб. для слухачів закл. підвищ. кваліфікації системи вищої освіти / Я.Я. Болюбаш. — К., 1997. — 64 с.
7. Булда А. А. Практична підготовка вчителів історії в педагогічних навчальних закладах України (етапи і особливості) / А.А. Булда. — К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2006. — 498 с.
8. Вища освіта України і Болонський процес [Текст]: навчальний посібник / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук [та ін.]; за ред. В.Г. Кременя. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. — 384 с.
9. Вяземский Е. Е. Теория и методология преподавания истории / Е.Е. Вяземский, О.Ю. Стрелова. — М., 2003.
10. Гарань О. З історії формування політичного спектру України (літо 1988 – літо 1991 рр.). Україна XX ст. Проблеми національного відродження. — К., 1993. — С. 117-145.
11. Гарань О. Убити дракона: З історії Руху та нових партій України. — К.: Либідь, 1993. — 197 с.
12. Год Б.В. Виховання в епоху європейського Відродження (середина XIV —

- початок XVII століття) : [монографія] / Б. В. Год. – Полтава : АСМІ, 2004.
13. Год Б.В. Дослідження та навчання історії на Полтавщині / Б.В. Год // Історична пам'ять. – 1999. – №1-2. – С. 198-200.
14. Год Б.В. Історико-краєзнавчі дослідження на Полтавщині / Б.В. Год, В.Є. Лобурець // Краєзнавство. – 1999. – №1-4. – С. 92-102.
15. Год Б.В. Методика викладання всесвітньої історії у вищій школі : навчально-методичний комплекс для магістрантів історичного факультету / Б. В. Год. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015.
16. Год Б.В. Проблема викладання курсу всесвітньої історії XX століття. – Ч. І.: на допомогу вчителям історії, учням 10-11 класів / Б.В. Год. – Полтава: ПОПОПП, 1993. – 27 с.
17. Гончарова Н.О. Методика викладання історії у вищій школі: Навчальний посібник / Н.О. Гончарова. – Харків, 2009. – 327 с.
18. Горохівський П.І. Вивчення курсу «Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: Методичні рекомендації для магістрантів денної та заочної форми навчання / П.І. Горохівський. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. – 84 с.
19. Горохівський П.І. Методика викладання історії: курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання / П.І. Горохівський. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. – 294 с.
20. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Політичні партії і рухи // Нариси українського державотворення. – К., 1995. – С. 469-473.
21. Громадські об'єднання в Україні: Навч. посіб./ За ред. В.М. Бесчастного. – К.: Знання, 2007. – 415 с.
22. Данилевский Н. Я. Россия и Европа / Николай Яковлевич Данилевский. — М. : Мысль, 2002. — 482 с.
23. Даниленко В.М., Смольницька М.К. Шлях до незалежності: громадські рухи й суспільні настрої в УРСР другої половини 1980-х рр. // Український історичний журнал. – 2011. – С. 4-22.
24. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 3-тє видання, виправлене, 2015. 304 с.
25. Драйден Г., Вос Дж. «Революція у навчанні». Переклад з англійської. К. 2011. 542 с.
26. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с
27. Жорнова О. Організаційно-методичні засади викладання у вищій школі: навчальний посібник / О. Жорнова. – К.: Знання, 2011. – 164 с.
28. Закон України «Про вищу освіту». *Законодавство України про освіту*: зб. законів. К.: Парламентське в-во, 2014.

- 29.Здіорук С.І. Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин: монографія. – К.: Альтернативи, 2001. – 144 с.
- 30.Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / [авт. кол.: П. Ю. Саух, О. Є. Антонова та ін. ; за ред. П. Ю. Сауха]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 443 с.
- 31.Інновації у вищій школі : зб. наук. праць : пропозицій, ст., тези / Міжнар. слов'ян. ун-т. Харків ; [авт.-уклад.: Х. В. Раковський та ін.]. Х. : МСУ, 2011. 344 с.
- 32.Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод, посіб. авт.-уклад.: О.Пометун, Л. Пироженко. К.: АПН; 2009. 136 с.
- 33.Касьянов Г. Україна 1991 – 2007: Нариси історії. – К.:Наш час, 2008. – 432 с.
- 34.Кафарський В.І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності: Монографія. – К.: Логос, 2008. – 560 с.\
- 35.Кларин М.В. Инновации в обучении: метафоры и модели: анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М.: Наука, 1997. – 223 с.
- 36.Кох М.Н. Методика преподавания в высшей школе: [учеб. пособ.]/ М.Н. Кох, Т.Н. Пешкова. – Краснодар: Куб ГАУ, 2011. – 150 с.
- 37.Курилів В. Методика викладання історії: Навчальний посібник. Львів, Торонто: Світ, 2003. 248 с.
- 38.Курилів В.І. Методика викладання історії. Курс підвищення кваліфікації вчителів історії: навчальний посібник / В.І. Куридів. – Харків-Торонто, 2008.
- 39.Левітас Ф.Л. Методика викладання історії: посібник учителя / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. – Харків, 2006.
- 40.Литвин В. Феномен партії // Віче. – 1996. - № 6. – С. 23-36.
- 41.Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. для пед. навч. закладів / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Харків: Харк. держ. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди; «ОВС», 2002. – 400 с.
- 42.Лукіна Т. Інноватика у професійній освіті: за підсумками міжнародної конференції. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. №1. С.22–25.
- 43.Лякішева А.В. Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ: навч.-метод. посіб. / А.В. Лякішева, Л.К. Грицюк. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 504 с.
- 44.Мельник В.В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. Навчально-методичний посібник. К., 2014. 208 с.

- 45.Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник / О.В. Малихін, І.Г. Павленко, О.О. Лаврентьєва, Г.І. Матукова. – Київ: КНТ, 2014. – 262 с.
- 46.Михайличенко О. В. Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі: Навчальний посібник. / Вид. друге. Доп. та перероблене. Суми, СумДПУ, 2009. 122 с.
- 47.Михайличенко О.В. Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі: навчальний посібник / О.В. Михайличенко. – Суми: СумДПУ, 2009. – 122 с.
- 48.Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. Навчальний посібник. К.: ЧП, 2007. 211 с.
- 49.Нагаєв В.Н. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник для студентів вузів / В.Н. Нагаєв. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 230 с.
- 50.Нариси з історії суспільних рухів та політичних партій в Україні ХІХ – ХХ століть: Навч. посіб. для студ. вузів / Авт кол.: Я.Й. Малик, Б.Д. Вол, С.Д. Гелей. – Л.: Світ,2001. – 296 с.
- 51.Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е.С.Полат. М.: Изд. Центр “Академия”, 1999. 224 с.
- 52.Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.
- 53.Політичні партії – провідний чинник розвитку політичної системи в Україні: Матеріали «круглого столу» / Нац. ін-т стратегічних досліджень. – К., 2004. – 65 с.
- 54.Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в умовах політичної модернізації: Навч. посіб. / Гол. ред. Є.А.Афонін. – К.: Парламентське вид-во, 2008. – 418 с.
- 55.Пометун О. Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Піроженко. – К., 2002. – 136 с.
- 56.Пометун О.І. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
- 57.Сбруєва А.А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань: препринт / А.А. Сбруєва. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. – 80 с.
- 58.Студеникин М.Т. Современные технологии преподавания истории в школе: [пособ. для учителей и студентов вузов] / М.Т. Студеникин. – М.: ВЛАДОС, 2007. – 57 с.
- 59.Тойнби А. Дж. Постигание истории : в 2-х т. / Арнольд Джозеф Тойнби. — М. : Прогресс, 1990. — . — Т. 1. — 1993. — 592 с.

- 60.Чепіль М. М., Дудник З. Педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2012. 224 с.
- 61.Шматков Є. В. Новітні інноваційні технології навчання [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. інж.-пед. спец. / Є. В. Шматков, Д. В. Коваленко ; Українська інженерно-педагогічна академія. Х. : Контраст, 2008. 172 с.
- 62.Шулікін Д. Інноватика в освіті. *Освіта України*. Київ: Педагогічна преса, 2009. 11 груд. (№ 92/93).-С.6.
- 63.Яковенко Н.М. Вступ до історії / Н.М. Яковенко. – К.: Критика, 2007. – 368 с.
- 64.Яковенко Т. В. Застосування педагогічних технологій для розвитку креативності майбутнього інженера-педагога. *Теорія і практика упр. соц. системами: філос., психологія, педагогіка, соціол.*. 2012. № 1. С. 51-57.
- 65.Якухно І. Освітні інновації: теоретичний і практичний аспекти. *Імідж сучасного педагога* : наук.-практ. освіт.-опул. часоп. 2010. № 5. С. 3-5.

«Історія держави і права зарубіжних країн»

Основні

- 1.Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навчальний посібник / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Центр учб. л-ри, 2018. - 730 с.
- 2.Вільховий Ю. В. Антирелігійна політика в СРСР: механізм вироблення і проблеми втілення (середина 1940-х – 1960-ті роки). Історична пам'ять: науковий збірник. – 2016. – Вип. 34-35. – С. 96–106.
3. Вільховий Ю. В. Демократичні процеси в соціалістичній Польщі та крах тоталітарної системи наприкінці 1980-х років. Історична пам'ять : науковий збірник. 2012. Вип. 27. С. 128–139.

4. Вільховий Ю. В. Мартін Лютер Кінг і боротьба за права темношкірого населення в США: : зб. наук. праць за матеріалами доповідей і повідомлень XI Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Актуальні питання всесвітньої історії та методики їх викладання». Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2019. – С. 54-62.

5. Вільховий Ю. В. Особливості суспільно – політичного розвитку Польщі у другій половині 1980-х років: антитоталітарні перетворення та ідеологічні трансформації. Збірник матеріалів Міжнародної науково – практичної інтернет – конференції «Країни Центральної, Східної та Південно – Східної Європи в історичному дискурсі Західної цивілізації (7 квітня 2020 року). Полтава – Вітебськ, 2020. С. 29 – 43

6. Вільховий Ю. В. Французькі проекти об'єднання Європи у міжвоєнний період (1918-1939 рр). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції "Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади", 4 грудня 2007 р. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008 С. 73-75

7. Вільховий Ю.В. Ідеологічна боротьба в США у роки війни за незалежність. Історична пам'ять: науковий збірник. 2014. Вип. 30 – 31. С. 154–163

8. Вільховий Ю.В. Історичні віхи української державності. Бюлетень Міністерства юстиції України : загальнодержавне науково-практичне фахове видання. – 2015. – № 8. – С. 42–46.

9. Вільховий Ю.В. Морфологія влади Української РСР у повоєнне ХХ-тиліття (1945-1964 рр.). Філософські обрії : науково-теоретичний журнал. – 2013. – Вип. 29. – С. 208–213.

10. Вільховий Ю.В. Східна Німеччина в перші роки радянської окупації : новий погляд на особливості формування суспільного ладу. Історична пам'ять : науковий збірник. – 2011. Вип. 2 (26). С. 147–156.

11. Вільховий Ю.В. Ф. Рузвельт: на зламі історичних і політичних традицій. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень Дев'ятого Всеукраїнського науково – практичного семінару (26 – 27 березня 2015 року). – Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2015. С. 150–162.
12. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / В. П. Глиняний. - К.: Істина, 2012. - 768 с.
13. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: підручник / Л. М. Маймескулов Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко. - Х.: Право, 2013. - 520 с.
14. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / В. С. Макарчук. - 8-ме вид., доповн. - К.: Атіка; Х.: Право, 2015. - 624 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/82499/pravo/zagalna_istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhni_h_krayin
15. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн / Г. І. Трофанчук. - К.: Юрінком Інтер, 2018. - 448 с.
16. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст] : навч. посібник / Н. М. Хома. - 3-тє вид., стер. - Львів : Магнолія-2006 , 2017. - 480 с.
17. Ю.Вільховий Колонізація та християнізація Британії як чинник утворення ранньофеодальної державності / Юрій Вільховий // Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання .— Полтава: Друкарська майстерня, 2010.— С. 68-79 (0,7 д.а.)

Додаткові:

18. Аннерс Э. История европейского права. - М.: Наука, 1996. - 395 с.
19. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Держава і право епохи громадянського суспільства [Текст]: навч. посіб. / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. - Запоріжжя: Просвіта, 2003. - 452 с.
20. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник /

Л.М. Бостан, Н.К. Бостан. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 672 с.

21. Бостан Л.М. Історія держави і права у зарубіжних країнах: навч. посібник / Л.М. Бостан, С. К. Бостан. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Центр учб. л-ри, 2008. - 730 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/13-Istor_derzh_prava_Bostan.pdf

22. Вільховий Ю. В. Зародження державності в Англії у контексті процесів колонізації та християнізації. Реалізація і захист прав та свобод людини і громадянина в Україні. – Полтава : ПІБ МНТУ , 2011 – С. 18–31.

23. Вільховий Ю.В. Історичні віхи української державності. Правовий вісник: щомісячне юридично-просвітницьке видання головного управління юстиції у Полтавській області. – 2014. – № 8. – С. 3-5.

24. Вільховий Ю.В. Суспільно-політична думка США в період війни за незалежність та зародження перших політичних течій. Актуальні питання всесвітньої історії і методика їх викладання: Матеріали доповідей і повідомлень Четвертого Всеукраїнського науково-практичного семінару. — Полтава: АСМІ, 2007. С. 154-167

25. Вільховий Ю.В., Шерстюк І.В. Протестантські церкви в УРСР у контексті антирелігійного законодавства у перші повоєнні роки. Держава і церква в новітній історії України : збірник статей за матеріалами IV Всеукраїнської наукової конференції "Держава і церква в Україні в новітній історії України" (21–22 листопада 2012 року). – Полтава : ПНПУ. – 2013. – С. 211–216.

26. Гизо Ф. История английской революции: В 2 т. / Ф. Гизо. - Ростов-на-Дону, 1996.

27. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / В. П. Глиняний. - К.: Істина, 2005. - 768 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/sk677644.pdf>

28. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) [Текст]: науч.- прак. и учеб. издание / пер. с фр. В. Н. Захватаев. - К.: Правова єдність, 2016. - 1156 с.

29. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. / А. В. Грубінко. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2014. - 655 с.
30. Дарест, Р. Исследования по истории права / Р. Дарест. - М.: Либро-ком, 2012. - 392 с.
31. Дудченко О. С. Історія держави і права України та зарубіжних країн [Текст]: навч.-метод. посіб. / О. С. Дудченко; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. - Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. - 246 с.
32. Захарченко П. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. для дистанц. навч. / П. П. Захарченко [и др.]; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". - К.: Університет "Україна", 2005. - 214 с.
33. Иглз Р. История Англии. Подробный справочник по истории / Р. Иглз. - М.: АСТ, 2008. - 304 с.
34. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О.М. Джужа, Т.А. Третьякова, В.С. Калиновський та ін. - К.: НАВС, 2012. - 376 с.
35. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко; за ред. Л. М. Маймескулова. - Х.: Право, 2011. - 520 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://pidruchniki.com/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizh
т^кгауш
36. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела / Упорядн. Г.І. Трофанчук; [навч. посіб.]; МОН України. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 347 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://yurincom.com/files/content/Xrestom_Trophan.pdf
37. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) [Текст]: навч. посібник / Б. Й. Тищик [та ін.]; ред. Б. Й. Тищик. - Л.: Світ, 2006. - 696 с.
38. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад.; [уклад. Вдовичин І. Я.]. - Л.: Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. - 591 с.

39. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія: навч. посіб. для студ. юридичних спец. вищ. закл. освіти / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України; упоряд. В. Д. Гончаренко [та ін.]; ред. В. Д. Гончаренко. - К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2002. - 716 с.
40. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах [Текст]: для студ. І курсу / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого; уклад. С. І. Власенко [та ін.]. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. - 34 с.
41. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. - початок ХХІ ст.) [Текст]: [навч. посіб.] / [Б. Й. Тищик та ін.]. - Л.: Світ, 2016. - 718 с.
42. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: конспект лекцій / укладач В. С. Калиновський; Міжнародний науково-технічний ун-т. - К.: МНТУ, 1995. - 200 с.
43. Калганова О. А. Історія держави і права зарубіжних країн (у визначеннях і схемах) [Текст]: навч. посіб. / О. А. Калганова, Т. М. Супрун; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. - Ірпінь: Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2014. - 102 с.
44. Кампо В. М. Практикум з історії держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для студ. юрид. спец. / В. М. Кампо [та ін.]; заг. ред. В. М. Кампо; Київський держ. ун-т культури і мистецтв, Фонд розвитку громадських ініціатив "Право на захисті культури і духовності". - К.: Освіта і культура, 1998. - 40 с.
45. Ковалевська О. О. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для дистанційного навчання / О. О. Ковалевська; Відкритий Міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". - К.: ВМУРоЛ, 2003. - 203 с.
46. Козаченко А.І., Стрілець В.В., Історія держави і права зарубіжних країн: конспект лекцій для студентів заочної форми навчання / А.І. Козаченко, В.В. Стрілець.; НУ ЮАУ ім. Ярослава Мудрого Пол. юр. інст. - Полтава: ТОВ

«Фірма «Техсервіс», 2013. - 148 с.

47. Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Соединенные Штаты Америки, Япония, Бразилия / под. ред. В.В. Маклакова. - М.: Волтерс Клувер, 2010. - 625 с.

48. Конституции зарубежных стран / Сост. В.Н. Дубровин. - М.: ООО Изд-во «Юристинформ», 2001. - 448 с.

49. Конституції буржуазних країн: Конституції великих держав і західних сусідів СРСР. - К.: Видавництво ЦВК УСРР "Радянське будівництво і право", 1936. - 382 с.

50. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія-практикум / Н. М. Крестовська, О. Ф. Цвіркун. - Х.: Одиссей, 2010. - 488 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072058608/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizh_nih_krayin

51. Кузьминець О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, таблиці, коментарі, термінологічний словник): навч. посіб. /

О. В. Кузьминець, Є. С. Дурнов, Ю. В. Сокур. - К.: Гранмна, 2012. - 240 с.

52. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / В. С. Макарчук. - К.: Атіка, 2001. - 624 с.

53. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / В.С. Макарчук; МОН України. - вид. 6-те, доповн. - К.: Атіка, 2010. - 623 с.

54. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: курс лекцій / І. Д. Мудрак. - Ірпінь: Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України, 2001. Ч. 2. - [Б. м.]: [б.в.], 2002. - 137 с.

55. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: курс лекцій / І. Д. Мудрак. - Ірпінь: Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України, 2001. Ч. 1. - Ірпінь: [б.в.], 2001. - 232 с.

56. Новая история стран Европы и Америки: Учеб. Для вузов / Под ред. И.М. Кривогуза. - М.: Дрофа, 2005. - 909 с.

57. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. - Вид. 4-е, стер. - К.: Вид. Паливода А. В., 2010. - 243 с.
58. Ревуненков В.Г. Очерки по истории Великой французской революции: Падение монархии. 1789-1792 / Ревуненков В.Г. - М.: Книга по Требованию, 2012. - 240 с.
59. Середа А. М. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. М. Середа, Г. М. Васильчук. - Запоріжжя: Державний вищий навчальний заклад "Запорізький національний ун-т", 2007. Ч. 1. - [Б. м.]: [б.в.], 2007. - 296 с.
60. Снайдер Т. Кровавые земли: Европа между Гитлером и Сталиным / Тимоти Снайдер; [пер. с англ Л. Зурнаджи] - К.: Дуліби, 2015. - 584 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://timothysnyderbloodlands.com/index.php/chitat>
61. Страхов М.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Підручник [вид. 2-е.]. - К.: «Ін. Юре», 2003. - 762 с.
62. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн. Відповіді на екзаменаційні питання / Д. А. Тихоненков. - Х.: Право, 2020. - 248 с.
63. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн/ Д. А. Тихоненков. - Х.: Право, 2017. - 248 с.
64. *Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн: посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. - Х.: Право, 2017. - 248 с.*
65. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. - 1918 р.) [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Й. Тищик. - Л.: Світ, 2013. - 750, [1] с.
66. Тищик Б. Й. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. - 1918 р.) [Текст]: тексти лекцій / Б. Й. Тищик; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л.: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. - 157 с.
67. Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X - початок XXI ст.) [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Й. Тищик. - Л.: Світ, 2012. -

512 с.

68. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу [Текст]: навч. посіб. / Б. Й. Тищик. - Л.: Світ, 2001. - 382 с.

69. Тищик Б. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. - початок ХХІ ст.) / Б. Тищик. - Львів: Світ, 2016. - 720 с.

70. Тищик Б.Й. Історія держави і права Стародавніх Греції та Риму. - Львів, 2001. - 384 с.

71. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Г.І. Трофанчук. - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 448 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://pidruchniki.com/1584072056540/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizh_nih_krayin

72. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти / Н. М. Хома. - К.: Каравела: Новий Світ-2000; Л.: Магнолія плюс2003. - 480 с.

73. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права / Под ред. К.И. Батыра и Е.В. Поликарповой. - М.: Юристъ, 1996. - Т.2. - 520 с.

74. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права / Под. ред. К.Н. Батыра и Е.В. Поликарповой. - М.: Юристъ, 1996. - Т.1. - 329 с.

75. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (комментированная) [Текст] / [сост.: Л. Н. Маймескулов, Д. А. Тихоненков]; под ред. проф. Л. Н. Маймескулова. - Х.: Право, 2011. - 870, [2] с.

76. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак.: У 2 т. / ред. В. Д. Гончаренко. - К.: Ін Юре, 1998. - Т. 1. - [Б. м.]: [б.в.], 1998. - 503 с.

77. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак.: У 2 т. / ред. В. Д. Гончаренко. - К.: Ін Юре, 1998. - Т. 2. - [Б. м.]: [б.в.], 1998. - 607 с.

78. Черниловский З. М. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права. - М.: Юристъ, 1994. - 413 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://www.booksite.ru/localtxt/hre/sto/mat/ia/vse/obs/ist/gos/prahrestomatiay_vs_eobs_ist_gos_pra/index.htm

79. Чернявська Т. І. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник (практикум) / Т. І. Чернявська, Г. О. Фрейман. - К.: Кондор, 2015. - 400 с.
80. Чернявська Т. І. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст] : навч. посібник (практикум) / Т. І. Чернявська, Г. О. Фрейман. - К.: Кондор-Видавництво, 2014. - 400 с.
81. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Методичний комплекс навч. дисц. / О. О. Шевченко. - Х.: ІЕУГП, 1997. - 27 с.
82. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О. О. Шевченко. - М.: Вентурі, 1997 (; К.). - 304 с.
83. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / О. О. Шевченко; МОН України. - К.: Олан, 2008. - 351 с.
84. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія / О. О. Шевченко. - К.: Вентурі, 1998. - 255 с.
85. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: курс лекцій / Д. А. Шигаль. - Х.: ФІНН, 2010. - 340 с.
86. Яцишин Н. Г. Практикум з історії держави і права зарубіжних країн [Текст] / Н. Г. Яцишин; Національна академія держ. податкової служби України. - Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2006. - 274 с.

Електронні ресурси

- Європейська історія — <http://library.byu.edu/~rd/>
- Європейський огляд — <http://www.europeonline.com/>
- Історія США — <http://www.msstate.edu/archives/>
- Історія зарубіжних держав — <http://www.mavicanet>
- Історія зарубіжних держав — <http://www.hronos.km.ru>
- Канал історії — <http://www.historychannel.com>
- Світова політика — <http://www.globalpolicy.org/resource/>
- Проект «Холодна війна» — <http://cwihip.siu.edu>
- Проект «Холодна війна» — <http://www.coldwar.ru>
- Ресурси з історії — <http://kuhttp.cc.ukans.edu/history/>
- Мережа «Історія» — <http://www.thehistorynet.com>

- США — ЄС — <http://www.usia.gov/topical/pol/atlcomm/>
- США — <http://www.whitehouse.gov>
- Британія — <http://www.number-10.gov.uk>
- Франція — <http://www.sv.vtcom.fr/ftv/pres/ely/>
- Німеччина — <http://www.government.de>
- Італія — <http://www.italyemb.nw.dc.us/italy/>
- СОТ — <http://www.wto.org>
- Грінпіс — <http://www.greenpeace.org>
- ЗЄС — <http://www.weu.int>
- Європейський Союз — <http://europa.eu.int>
- МБРР — <http://www.worldbank.org>
- МВФ — <http://www.imf.org>
- Міжнародна Амністія — <http://www.oneworld.org>
- НАТО — <http://www.nato.int>
- ООН — <http://www.un.org>

«Історичні аспекти європейської ідентичності»

Основні інформаційні джерела:

1. Бетлій О., Диса К. Міжкультурний діалог. Т.1. Ідентичність. К.: Дух і Літера, 2009. 464 с.
2. Бистрицький Є., Пролєв С., Лозниця С. Національна ідентичність і громадянське суспільство. К.: Дух і Літера, 2018. 464 с.
3. Бродель Фернан. Ідентичність Франції: у 3-х томах. К.: Видавництво Жупанського, 2013.
4. Веннер Доминик. История и традиция европейцев: 30000 лет идентичности. Белгород: Тотенбург, 2016. 346 с.
5. Гнатенко П. И. Национальная идентичность. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2018. 239 с.
6. Гобозов И.А. Государство и национальная идентичность. Глобализация или интернационализация? М., 2016. 200 с.
7. Дарон Аджемоглу, Джеймс Робінсон. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності. К.: Наш формат, 2016. 440 с.
8. Дейвіс Норман. Європа. Історія. К.: Основи, 2020. 1464 с.
9. Ковальов Д., Ковальов П. Повстання ідентичності. Дн.: ВКК Баланс-Клуб, 2016. 304 с.
10. Козловець М. А., Ковтун Н. М. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації. К.: ПАРАПАН, 2010. 348 с.
11. Лобода Д.О. Едукаційні потенції упровадження дисциплін з історії європейської ідентичності та ментальності у вищій школі. Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект: Збірник статей і матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2020 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 79-86.
12. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. К., 2011. 272 с.
13. Сміт, Ентоні Девід. Національна ідентичність. К.: Основи, 1994. 224 с.
14. Фергюсон Ніл. Цивілізація: як Захід став успішним. Київ: Наш формат, 2017. 488 с.
15. Фукуяма Френсис. Идентичность: стремление к признанию и политика неприятия. К.: Альпина Украина, 2020. 256 с.
16. Хашиєва Л.В. Множинна ідентичність: реалії глобалізованого суспільства. *Державне будівництво*, 2013. С. 8-18.
17. Шнейдер Л.Б. Психология идентичности. М.: Издательство Юрайт, 2019. 328 с.

Електронні ресурси: <https://www.historians.in.ua/>